

รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

ความมีเหตุผล

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

รากฐานประชาธิปไตย

เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หลักสูตรและคู่มือ

ความมีเหตุผล

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า

บทนำ

หน่วยการเรียนรู้ ความมีเหตุผล

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอนให้นักเรียนอ่าน พระบรมราโชวาท พร้อมกัน

จากนั้น อธิบายโดยให้ความสำคัญกับหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย ในบทนำหน่วยการเรียนรู้นี้ เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักอย่างที่สุดว่า ความมีเหตุผลนั้นมีความสำคัญ และสามารถฝึกฝนและพัฒนาการใช้ทักษะ และพัฒนาวิธีคิดและการใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตได้เสมอ

“...ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึง **กฎแห่งเหตุผล** ว่า **ผล** ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุ คือการกระทำและผลนั้นจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ก็เพราะกระทำให้ดีหรือให้เสีย ดังนั้น การที่จะทำงานใดให้บรรลุผลที่พึงประสงค์ จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเบื้องต้น แล้วลงมือกระทำตามหลักเหตุผล ด้วยความตั้งใจจริงและด้วยความสุจริตใจ งานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดีและเชื่อถือว่า ผลงานของแต่ละคนจะประมวลงกัน เป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองได้ตั้งปรารถนา...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9 กรกฎาคม 2513

หลักเหตุผล เป็นแนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย ประชาธิปไตยในฐานะรูปแบบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยเชื่อว่าประชาชนมีเหตุผล และสามารถปกครองตนเองได้ ถ้าคนปราศจากเหตุผลแล้ว สังคมก็อาจยุ่งเหยิงไม่ได้ข้อยุติที่ดีและถูกต้อง

ประชาธิปไตยจึงต้องประกอบด้วยหลักเหตุผล เหตุผลที่แต่ละคนต่างก็มี และเหตุผลนี้เองเป็นที่มาของความแตกต่าง เช่น ทำให้แนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันไป

ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนจะต้องร่วมกันคิด โดยต่างก็เสนอความคิดเห็นแล้วมีการเปิดอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ต่างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ข้อเสนอหรือความคิดเห็นที่มีเหตุผลดีกว่า ก็จะได้รับการยอมรับหรือเลือกให้เป็นวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ต่อไป

นำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนอาจใช้กิจกรรมดังนี้

ให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า “หากสังคมไม่ใช่เหตุผล หรือ ผู้คนในสังคมไม่มีเหตุผล” สังคมจะเป็นเช่นไร

- ผู้สอนสรุป เชื่อมโยงสู่ตัวอย่างปัญหาในสังคมอย่างเป็นกลาง ดังนั้น นักเรียนในฐานะสมาชิกในสังคมและเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการเป็นพลเมืองผู้ที่มีจุดยืนอย่างมีเหตุผล

หน่วยที่ ๑

..... ความมีเหตุผล คืออะไร

“..... คำว่าปรึกษากับคำว่าเถียงนี้ต่างกัน คำว่าเถียงใช้แต่อารมณ์ คำว่าปรึกษาใช้ปัญญา ถ้าสามารถที่จะใช้ปัญญาปรึกษากัน จะได้คำตอบ เพราะว่าความจริงนั้นมีอันเดียว ความแท้มีหลายหรือทางที่ผิดมีมากมาย แต่ความจริงทางที่ดีส่วนมาก เป็นทางเดียวที่จะสามารถนำพาสู่ความสำเร็จ.....”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
พระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต
วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2541

บทที่ 1 ความมีวินัย หมายถึงอะไร

วัตถุประสงค์ของหน่วย

บทเรียนหน่วยนี้ จะทำความเข้าใจถึงความมีเหตุผล แหล่งที่มาของความมีเหตุผล และการตรวจสอบความมีเหตุผล จะเห็นได้ว่าในสังคมที่ไม่มีเหตุผลหรือไม่ใช้เหตุผล สังคมนั้นจะเกิดความวุ่นวาย ไร้ระเบียบ ประชาชนทำตามความต้องการของตนเองซึ่งอาจจะเกิดสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่นได้ คนที่ไม่รับผิดชอบอาจมีเหตุผลของตนเองแต่เป็นเหตุผลที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องความมีเหตุผลคืออะไร จะช่วยให้นักเรียนได้ทราบว่าความมีเหตุผลมีความจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีผลต่อการสร้างสังคมในทิศทางที่ต้องการ

ผู้สอน อาจให้นักเรียนทำกิจกรรมดังนี้

- 1) ให้นักเรียนอ่านพระบรมราโชวาทพร้อมกันหรืออ่านทีละคนโดยผู้สอนเป็นผู้เลือกผู้อ่านลำดับต่อ ๆ ไป และ อภิปรายความหมายของพระบรมราโชวาทพร้อมกัน โดยให้ความสำคัญกับคำว่า “ปรีชา” และ “เที่ยง” หรือ
- 2) ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้ใหม่อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

บทเรียนนี้ อธิบายเกี่ยวกับความมีเหตุผลหมายถึงอะไร เพื่อให้นักเรียนรู้และเข้าใจเหตุผล และความมีเหตุผลในสังคมประชาธิปไตย

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน วิเคราะห์ข้อความแต่ละข้อความในกิจกรรม และตอบคำถามท่านคิดอย่างไร 3 ข้อ ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียน

- มนุษย์ทุกคนต้องรับประทานอาหารทุกวัน
- คนบุรีรัมย์เป็นคนไทย
- ลูกทุกคนควรช่วยพ่อแม่ทำงาน
- นักเรียนต้องไปโรงเรียน
- โรงเรียนต้องมีกฎ ระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ
- นักกีฬาฟุตบอลทุกคนต้องปฏิบัติตามกติกาในการแข่งขันฟุตบอล
- สังคมต้องออกกฎหมายให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติร่วมกัน
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้น
- ชายและหญิงที่เป็นสามีภรรยาต้องผ่านพิธีแต่งงาน
- ถ้าจะเลือกซื้อสินค้าจะต้องดูที่ราคาของสินค้าชิ้นนั้นก่อน

ท่านคิดอย่างไร

1. เด็กทั้งสองคนกำลังทำอะไร
2. ความแตกต่างระหว่างการกระทำของเด็กทั้งสองคืออะไร
3. ความซื่อสัตย์เกี่ยวข้องกับภาพนี้หรือไม่ อย่างไร

- แนวทางการทำกิจกรรมนี้ ผู้สอนต้องชัดเจนว่านักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของนักเรียนนั้นต้องมีเหตุผลประกอบเสมอ และต้องเป็นเหตุผลที่ให้นักเรียนระบุว่าเหตุผลนั้นมาจากไหน ซึ่งนักเรียนอาจมีเหตุผลที่ต่างกัน แหล่งที่มาของข้อมูลประกอบการให้เหตุผลอาจแตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การให้คำตอบที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นกับเหตุผลที่นำเสนอ
- ผู้สอนอาจใช้โจทย์ หรือพัฒนาโจทย์อื่นๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจแนวทางการใช้เหตุผล โดยกำหนดโจทย์ที่มีการใช้เหตุผลจากง่ายไปสู่ยาก เช่น การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ไปสู่ความซับซ้อนของเหตุผลที่มาจากความเชื่อและค่านิยม ซึ่งผู้สอนอาจศึกษาแนวทางจากโจทย์ชุดต่อไปนี้

1. ท่านคิดว่ายังมีเสือโคร่งอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ (เป็นการใช้เหตุผล จากข้อมูลในหนังสือ ในรายงานของหน่วยงานคุ้มครองสัตว์ป่า หรือการไปพบเห็นได้ที่สวนสัตว์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์)
 2. ท่านคิดว่าคอมพิวเตอร์ทำให้ปวดท้องหรือไม่ (เป็นการใช้เหตุผลเชื่อมโยง ระหว่างการใช้คอมพิวเตอร์กับการรับประทานอาหารเช้าและอาการปวดท้องจากโรคกระเพาะ)
 3. กินแตงโมโดยไม่ปอกเปลือกหรือไม่ (เป็นการใช้เหตุผลจากการทดลองทำ)
 4. ถ้าเพื่อน 2 คนทะเลาะกัน จะคืนดีกันโดยไม่ใช้คำพูดหรือไม่ (เป็นความเชื่อ เป็นประสบการณ์)
 5. ท่านคิดอย่างไรกับคำพูดที่ว่า การทำแท้งเป็นสิ่งที่ศีลธรรมควรยอมรับ เพราะเป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ (เป็นการใช้เหตุผลทางกฎหมายซึ่งเป็นกติการ่วมกันในสังคม ได้แย้งกับหลักการทางศาสนาและศีลธรรมที่เป็นความเชื่อ ทศนคติ)
- ทั้งนี้ จะเห็นว่าการออกแบบโจทย์เป็นไปเพื่อการวิเคราะห์เพื่อให้มีจุดยืนทางความคิดของตนเองว่ามีเหตุผลใดมาใช้ประกอบได้บ้าง ซึ่งทั้งหมดจะเชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในที่สุด

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “เหตุผลและความมีเหตุผล” เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงความหมายของควมรับผิดชอบตามหลักสูตรนี้

เหตุผล และความมีเหตุผล

เหตุผล ทุกอย่างในโลกนี้มีเหตุและมีผล เหตุผล คือ การนำเหตุและผลนั้นมาใช้ในการคิด การเข้าใจ การตัดสินใจ และการกระทำ

ความมีเหตุผล การคิดที่มีเหตุผล มีความชัดเจนในความเข้าใจ มีความกระจ่างชัดเจนต่อประเด็นต่างๆ มีความรู้หรือข้อมูลเป็นพื้นฐาน มีการรับ ให้ และใช้ ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

สำหรับ การกระทำที่มีเหตุผล จะตั้งอยู่บนความเข้าใจและปฏิบัติตามกระบวนการ เช่น กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่ใช้ดำเนินการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ กระบวนการทางกฎหมาย ที่มีขั้นตอนและมีแนวทางการปฏิบัติตามหลักกฎหมาย และ กระบวนการทางการเมือง ที่ขั้นตอนในการได้มาซึ่งอำนาจการบริหารบ้านเมืองอย่างการเลือกตั้ง และการบริหารราชการแผ่นดิน

การดำเนินชีวิตของ “นักประชาธิปไตย” นั้นจะใช้เหตุผลเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมหรือเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

จากนั้น ให้นักเรียนนำความหมายไปอภิปรายร่วมกับคำตอบของตนในกิจกรรม โดยอธิบายอีกครั้งว่าตนได้ใช้เหตุผลในการตอบข้อความเหล่านั้นหรือไม่ คืออะไร

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกันอีกครั้ง ข้อความ

“พลเมืองที่ใช้เหตุผลจะคิดเป็น วิเคราะห์เป็น วิพากษ์วิจารณ์เป็น โดยเคารพความแตกต่างหลากหลายของความคิด”

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนวาดภาพสังคมที่ปราศจากความมีเหตุผล ว่าจะมีลักษณะอย่างไร ชีวิตที่บ้าน ที่โรงเรียน ในชุมชน และสังคม ไม่มีใครมีเหตุผล ใช้เหตุผล และรับฟังเหตุผลของผู้อื่นด้วยใจกว้าง

ให้นักเรียนทบทวน จุดมุ่งหมายของบทเรียน และอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ เป็นการนำบทเรียนไปสู่ห้องเรียนในชีวิตประจำวัน กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้สอนได้เห็นในชีวิตประจำวันเราได้ใช้เหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำของบุคคลคนนั้นเสมอ โดยเฉพาะในท่ามกลางกระแสการตลาดและวัฒนธรรมแห่งการบริโภค ที่ผู้บริโภคต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณและอยู่บนเหตุผลที่มีเหมาะสมเสมอ

มอบหมายให้นักเรียนดูภาพยนตร์โฆษณาจากโทรทัศน์ แล้วระบุเหตุผลทำไมต้องใช้ผลิตภัณฑ์ชิ้นนั้น ๆ

บทที่ 2 แหล่งที่มาของความมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าคนเราจะมีเหตุผลได้นั้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องราวที่เราจะให้เหตุผลนั้นๆ ก่อน จึงสามารถให้เหตุผลกับผู้อื่นๆได้

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนยกสถานการณ์ หรือคำถามในสังคมปัจจุบัน หรือคำถามต่อสิ่งที่ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันทั่วไป เช่น มนุษย์ต่างดาวมีจริงหรือไม่ และให้นักเรียนอภิปรายว่าคำตอบของพวกเขาจะเป็นเช่นไร เพราะอะไร และเหตุผลที่นำมาเสนอนั้นมาจากแหล่งใด

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนจับคู่กัน เพื่อทำศึกษารณีต่อไปนี้ พูดคุยแลกเปลี่ยนและตอบคำถาม พร้อมทั้งระบุถึงแหล่งที่มาของเหตุผลในคำตอบของนักเรียน ทั้งนี้อาจใช้ตาราง แหล่งที่มาของเหตุผลในการเลือก / ตัดสินใจหน้า 47 เพื่อช่วยในการตอบคำถาม เมื่อเสร็จแล้วให้นำเสนอแลกเปลี่ยนกันในชั้นเรียน

- ดาวพุธเป็นดาวเคราะห์ที่มีขนาดเล็กที่สุดในระบบสุริยจักรวาลใช่หรือไม่
- ทูเรียน ราคา กิโลกรัมละ 150 บาท ซื้อทูเรียน 1 ลูก หนัก 3.5 กิโลกรัม ต้องจ่ายเงิน 500 บาทใช่หรือไม่
- คอมพิวเตอร์ทำให้ปวดท้องได้หรือไม่
- ฝนกำลังตก เด็กชายจุกยืนตากฝนจึงตัวเปียก เหตุการณ์นี้เป็นความจริงหรือไม่
- พิจารณาเหตุการณ์ วยรุ่น กับ ผู้ใหญ่บ้าน
 - วยรุ่น - สวัสดิ์ครับ ผู้ใหญ่มีธุระอะไรครับ
 - ผู้ใหญ่ - ก็เมื่อเช้าเองไปขับรถชนรถกระบะพ้อค้าที่ตลาด เขามาแจ้งข่าวว่าเป็นรถเอง
 - วยรุ่น - ผิดตัวแล้ว ผมไม่ได้ออกไปไหนเลย
 - ผู้ใหญ่ - คำมีพยานยืนยันเห็นว่าเป็นเอง เขาจำรถเองได้
 - วยรุ่น - แต่ผมไม่ได้ออกไปไหนเลยตั้งแต่เช้า...หมาไม่สบาย ผมพาหมาไปหาหมอมา ท่านคิดว่าเหตุการณ์นี้จะเป็นอย่างไรต่อไป ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

- ผู้คนในบางชุมชน แขนงเสื้อแดงไว้หน้าบ้านเพื่อความปลอดภัยของคนในบ้าน
- เด็กวัยรุ่นหญิงบางโรงเรียนเห็นว่าเพื่อนที่น่าคบควรเป็นผู้มีความประพฤติดี ขณะที่บางโรงเรียนเห็นว่าเพื่อนที่น่าคบควรเป็นผู้ที่เรียนดี
- สมชาย พยายามสร้างสถานการณ์ให้เพื่อน 2 คนในห้องที่โกรธและไม่พูดกันมานานนับปีได้ทำงานร่วมกัน เพราะสมชายเชื่อว่าการได้ทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้เข้าใจกัน
- ผู้สอนอาจนำเสนอโจทย์อื่น ให้นักเรียนได้ฝึกฝนความคิด หรือ ใ้โจทย์บทที่ 1 ได้เช่นกัน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านหัวข้อ “แหล่งที่มาของความมีเหตุผลบางประการ” ทั้ง 6 แหล่ง ผู้สอนอภิปรายร่วมกับนักเรียนเพื่อความเข้าใจ

แหล่งที่มาของความมีเหตุผลบางประการ

ความรู้ เป็นสิ่งที่ได้รับจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด การปฏิบัติ หรือการสั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะหรือเป็นความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์

ข้อมูล เป็นข้อเท็จจริง หรือสิ่งที่ถือหรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริง สำหรับใช้เป็นหลักเพื่อหาความจริงหรือวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ข้อเท็จจริง เป็นข้อความหรือเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือที่เป็นอยู่ตามจริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึงกฎ หรือข้อความหรือเหตุการณ์ที่วินิจฉัยแล้วว่าเป็นจริง (แตกต่างกับข้อกฎหมาย)

ข้ออ้าง สิ่งที่น่ามาอ้างสนับสนุนความคิดเห็นหรือการกระทำของตน ความเชื่อ / ความศรัทธา เป็นความเชื่อ ความศรัทธา หรือความนับถือ ส่วนบุคคลหรือกลุ่มต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดและสิ่งนั้นจะมีผลต่อความคิดของบุคคลหรือของกลุ่มนั้นๆ

ทัศนคติ เป็นแนวความคิดเห็นของบุคคล ที่มีต่อการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นอย่างมาก

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียน อ่านอีกครั้ง ข้อความ

“เหตุผลของแต่ละบุคคล มีที่มาจากหลายแหล่ง การพูดคุยแลกเปลี่ยน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรับ / ให้ / ใช้ข้อมูลต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ จะเป็นที่มาของความมีเหตุผลในตัวมนุษย์”

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 3-5 คน เพื่อวิเคราะห์ว่าผู้ที่กล่าวคำพูดดังกล่าว น่าจะใช้เหตุผลจากแหล่งข้อมูลใดบ้าง และนำเสนอต่อชั้นเรียน

“เด็กที่เรียนเก่งและมีความประพฤติเรียบร้อย ก็มีโอกาสเสี่ยงต่อพฤติกรรมการเล่นแบบเกมคอมพิวเตอร์ได้เช่นกัน เพราะมีไอคิว (IQ) สูงแต่มีอีคิว (EQ) ต่ำ รับรู้อารมณ์ตนเองและอารมณ์ผู้อื่นได้ไม่ดี จึงปรับตัวอยู่ในโลกความเป็นจริงได้ยาก”

- ผู้สอนสรุปให้เห็นว่า ในเรื่องราว หรือประเด็นเดียวกัน ที่มาของการใช้เหตุผลมาจากหลากหลายแหล่ง ซึ่งเป็นที่มาว่าทำไมเรื่องราวเดียวกันเราจึงคิดเห็นแตกต่างกันและต่างว่าตนใช้เหตุผลเช่นกัน ในบางครั้งต่างอ้างว่าเหตุผลของตนดีกว่าสำคัญกว่า การรับฟังและแสดงเหตุผลของกันและกัน และหาข้อตกลงร่วมกันจึงมีความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างไม่ขัดแย้งกัน

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนวาดรูปแหล่งที่มาของความมีเหตุผล และระบุว่าสำหรับตัวนักเรียนเองแล้ว เหตุผลที่นักเรียนใช้มาจากแหล่งใดมากที่สุด และความพัฒนาการใช้เหตุผลที่มาจากแหล่งใดบ้าง ให้นักเรียนแสดงภาพตัวอย่างเหล่านั้นต่อชั้นเรียน

ให้นักเรียนทบทวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

เป็นการนำบทเรียนไปสู่ห้องเรียนในชีวิตประจำวัน กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้สอนได้เห็น ว่าในชีวิตประจำวันเราได้ใช้เหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำของบุคคลคนนั้นเสมอ โดยเฉพาะในท่ามกลางกระแสการตลาดและวัฒนธรรมแห่งการบริโภค ที่ผู้บริโภคต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณและอยู่บนเหตุผลที่มีเหมาะสมเสมอ

ให้นำบทเรียนไปใช้ โดยสังเกตและบันทึกปัญหาในชุมชนหรือปัญหาที่ปรากฏในสื่อ แล้วให้เหตุผลว่าทำไมจึงเกิดปัญหาเช่นนั้น และนำเสนอในชั้นเรียน และบันทึกลงในตารางช่วยคิดต่อไปนี้

ประเด็น / กรณี	แหล่งที่มาของเหตุผลในการเลือก / ตัดสินใจ					
	ความรู้	ข้อมูล	ข้อเท็จจริง	ข้ออ้าง	ความเชื่อ / ศรัทธา	ทัศนคติ
1.						
2.						
3.						

บทที่ 3 ผลที่ตามมาของความมีเหตุผล

หน่วยที่ ๒

ประโยชน์ และ ต้นทุน ของความมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า ผู้ที่ใช้เหตุผลและคนที่มีเหตุผล จะเป็นผู้นำเชื่อถือและได้รับการยอมรับ และไว้วางใจ เพราะเป็นผู้ที่พยายามหาข้อสรุปการคิด การแก้ไขปัญหา หรือการดำเนินการใด ด้วยการให้เหตุผลที่รอบคอบ มีหลักการ มีข้อมูล ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับส่วนรวมและจะไม่นำมาซึ่งความขัดแย้ง

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

ให้นักเรียนทั้งชั้นอ่านพร้อมกัน และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นของกรณีดังกล่าวร่วมกันในชั้นเรียน ผู้สอนบันทึกไว้ในกระดานว่า มารศรีได้รับประโยชน์ใดบ้าง และห้องเรียนได้รับประโยชน์ใดบ้าง

เด็กหญิงมารศรี ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าห้อง วันหนึ่งมีปัญหาเพื่อนในห้องทะเลาะกัน มารศรีพยายามแก้ไขปัญหาโดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อความประพฤติของเพื่อน และหาข้อมูล ข้อเท็จจริงของการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นเรื่องเข้าใจผิดที่สามารถพูดคุยแก้ไขกันได้ นอกจากนี้ ยังเกิดเหตุการณ์ของหายในห้องเรียน มารศรีจะพยายามแก้ไขปัญหาและป้องกันการเกิดขึ้นซ้ำด้วยความรอบคอบใจเย็นเสมอ

การเป็นคนมีหลักการ ใช้เหตุผล ทำให้มารศรีได้รับเลือกเป็นหัวหน้าห้องเรียนมาตลอด จนเข้ามหาวิทยาลัย

ผลต่อ เด็กหญิงมารศรี

.....
.....
.....

ผลต่อ ห้องเรียน

.....
.....
.....

วัตถุประสงค์ของหน่วย

ในหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าการใช้ความคิดและความเข้าใจต่อข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อการใช้เหตุผลต้องใช้เวลา ความพยายามในการหาข้อมูลข้อเท็จจริง และต้องใช้บุคคลอื่นในการร่วมให้ รับ แบ่งปัน และอภิปรายข้อมูล ข้อเท็จจริงเหล่านั้น กระบวนการทั้งหมดต้องใช้เวลา ความพยายามและความอดทน แต่ในที่สุดผลของการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จากการใช้เหตุผลที่รอบด้าน เกิดจากความแตกต่างหลากหลาย จะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับส่วนรวม และทำให้เห็นประโยชน์ของการยอมรับความแตกต่างของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม และได้พัฒนาหลักการรับฟังความคิดเห็น และได้การพัฒนาจุดยืนทางความคิดของตน และไม่นำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ผู้สอน เกริ่นนำความต่อเนื่องจากหน่วยที่ 1 ที่เรียนรู้ความหมาย และแหล่งที่มาของเหตุผลที่ผู้คนจะนำไปใช้ ในหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าการเป็นผู้มีเหตุผลนั้นจะได้รับการยอมรับ แต่กระนั้นการใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เหตุผลนั้น ผู้มีเหตุผลต้องใช้เวลา ใช้ความพยายามในการหาข้อมูลข้อเท็จจริง บางครั้งต้องพิสูจน์ให้มั่นใจว่าข้อมูลข้อเท็จจริงนั้นเชื่อถือได้ โดยเฉพาะในสังคมที่การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไม่มีขอบเขตจำกัดเช่นปัจจุบัน บางครั้งต้องอาศัยบุคคลอื่นหรือผู้รู้ร่วมให้ รับ แบ่งปัน และอภิปรายข้อมูล ข้อเท็จจริงเหล่านั้น กระบวนการทั้งหมดต้องใช้เวลา ความพยายามและความอดทน แต่ในที่สุดผลของการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จากการใช้เหตุผลที่รอบด้าน และเกิดจากความแตกต่างหลากหลาย จะเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับส่วนรวม และทำให้เห็นประโยชน์ของการยอมรับความแตกต่างของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม และได้พัฒนาหลักการรับฟังความคิดเห็น และได้การพัฒนาจุดยืนทางความคิดของตน และไม่นำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 2 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้วันอีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านหัวข้อ “ผลที่ตามมาของความมีเหตุผล” อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

ผลที่ตามมาของความมีเหตุผล

- 1) บุคคลที่มีเหตุผลจึงมีการตัดสินใจอย่างละเอียดรอบคอบ ใช้ข้อมูล และมีหลักการในการตัดสินใจ
- 2) บุคคลที่มีเหตุผลจึงได้รับความไว้วางใจเพราะไม่ใช้อารมณ์ แต่ยึดในหลักการและข้อมูลที่เชื่อถือได้ ส่งผลให้การตัดสินใจและการกระทำนำพาสิ่งที่ดีและถูกต้องมากกว่า
- 3) บุคคลที่มีเหตุผลจึงได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง
- 4) บุคคลที่มีเหตุผลจึงลดโอกาสผิดพลาดในการทำงานและการดำเนินชีวิต
- 5) บุคคลที่มีเหตุผลจึงลดผลกระทบต่อผู้อื่นและส่วนรวม

ผู้ที่มีเหตุผลนอกจากจะได้รับการยอมรับแล้ว ยังเป็นผู้ที่ควบคุมการใช้อารมณ์ได้ รับฟังผู้อื่น มีหลักการ มีกฎเกณฑ์ จิตใจหนักแน่นแก้ไขปัญหาได้ดี ไม่มีความขัดแย้ง ยอมรับผู้อื่นอย่างปราศจากอคติ และรู้ว่าควรทำอะไรเพราะอะไร รู้จักคิด ไม่เชื่อง่าย และลดความวุ่นวายในสังคม

- ผู้สอนอาจให้นักเรียนอาจมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้ว่า สำหรับคนที่มีเหตุผลนั้นนักเรียนรู้สึกเช่นไรต่อพวกเขาเหล่านั้น ซึ่งเป็นข้อที่เพิ่มเติมจากหนังสือได้

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

บทที่ 4 การตัดสินใจระหว่างประโยชน์ และต้นทุนของความมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนได้รู้ เข้าใจ ว่าการพัฒนาไปสู่การใช้เหตุผลต้องใช้เวลา ตั้งแต่การฝึกฝนตนเอง ด้วยการใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ใช้หลักการ และใช้ความรู้ ไปจนการใช้เหตุผลจากข้อมูล จากความคิดเห็นของผู้อื่น การรับฟัง การยอมรับ การให้ รับ และแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อพัฒนาความคิดไปสู่ข้อสรุป ทั้งหมดต้องใช้เวลา ใช้ความพยายามและอดทน

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนอาจถามนักเรียนว่า เพื่อตอบคำถามว่ามนุษย์ต่างดาวมีจริงหรือไม่ หรือคำถามอื่น ๆ ที่นักเรียนต้องมีเหตุผลต่อความคิดเห็นหรือตอบเหล่านั้น

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่มาจากข้อมูล ข้อเท็จจริง อาจต้องใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้า การทดลอง หรือการทดสอบซึ่งต้องใช้เวลาในการหาข้อมูลเหล่านี้ ซึ่งกลายเป็นต้นทุนของการจะมีเหตุผลต่างไปจากคำตอบง่าย ๆ ว่าเพราะเชื่อ - เหตุผลที่มาจากความเชื่ออาจเป็นสิ่งที่เชื่อเพราะบอกต่อกันมา หรือมีผู้บอกให้เห็นประจักษ์ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ผู้ใช้เหตุผลมีต้นทุนน้อยกว่าการเชื่อ เพราะข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ทดสอบ ผู้สอนอาจใช้คำถามสูตร เป็นแนวทางในการยกตัวอย่างให้นักเรียนได้เรียนรู้ หรืออาจมอบหมายให้เป็นกิจกรรมค้นคว้าและนำเสนอเรื่องการเชื่อตามตำรานั้นเพิ่มเติมได้เช่นกัน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

- ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 6 กลุ่ม วิเคราะห์สถานการณ์ที่มอบหมายโดยใช้ตารางช่วยคิด หน้า 52
- กลุ่ม 1 และ กลุ่ม 2 วิเคราะห์และใช้เหตุผลตัดสินใจต่อสถานการณ์ข้อที่ 1
 - กลุ่ม 3 และ กลุ่ม 4 วิเคราะห์และใช้เหตุผลตัดสินใจต่อสถานการณ์ข้อที่ 2
 - กลุ่ม 5 และ กลุ่ม 6 วิเคราะห์และใช้เหตุผลตัดสินใจต่อสถานการณ์ข้อที่ 3

ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลการตัดสินใจของกลุ่ม และให้เพื่อนในชั้นเรียนฟังเหตุผล รวมทั้งประโยชน์ และต้นทุนของกลุ่มที่นำเสนอ พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้

- 1) ท่านกำลังเดินทางกลับจากโรงเรียน หลังจากมีผู้โดยสารลงที่ป้ายและมีที่ว่าง ท่านจึงได้นั่งและคิดในใจว่าจะอ่านหนังสือเตรียมสอบเนื่องจากกระยะทางอีกไกลกว่าจะถึงบ้าน รถโดยสารวิ่งต่อไปสักครู่ มีหญิงชราขึ้นมาบนรถ
- 2) โรงเรียนจัดทัศนศึกษาพานักเรียนมัธยมศึกษาต้นไปสวนสัตว์เปิดแห่งใหม่ โดยโรงเรียนให้นักเรียนทุกคนแต่งชุดนักเรียน
- 3) หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า ชาวไร่ซึ่งไร่ทำกินรวมกลุ่มกันเดินขบวนจากต่างจังหวัดเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อเรียกร้องต่อสมาชิกรัฐสภา

ให้กลุ่มนำเสนอผลการตัดสินใจของกลุ่ม โดยใช้ตารางช่วยคิดด้านล่างนี้ในการวิเคราะห์

กรณีศึกษา	การปฏิบัติที่เกิดจากการตัดสินใจ	ผลจากการตัดสินใจ	
		ประโยชน์ที่จะได้รับ	ต้นทุน / สิ่งที่ต้องเสียไป
1.			
2.			
3.			

กิจกรรมที่ 2

ให้นักเรียนทั้งชั้นเรียนอ่านออกเสียงคำกล่าว

“หากพวกเราทั้งหลายอยากให้ลูกหลานของเราเจริญเติบโตเป็นคนดี มีความฉลาด มีความเพียร ก็จงจัดหาหนังสือดีๆ ให้พวกเขาได้อ่านกัน และร่วมสร้างกุศลจัดซื้อหนังสือบริจาคส่งไปให้ห้องสมุด เพื่อลูกหลานของเรามีโอกาสอ่านเถอะ เพราะเด็กที่ฉลาดมีความเพียรย่อมส่งผลให้ประเทศชาติเจริญ”

กิจกรรมที่ 3

ให้นักเรียนกลุ่มเดิม วิเคราะห์ว่าเหตุผลใดที่ทำให้ผู้กล่าวคำกล่าวคิดเช่นนั้น ผู้กล่าวมีเหตุผลใดแหล่งที่มาของเหตุผลนั้นคือแหล่งใด และผลจากการกระทำตามเหตุผลนั้นจะกระทบต่อผู้ใด กลุ่มอาจแสดงความคิดเห็นโดยใช้ตารางช่วยคิด ในหน้า 52 และนำเสนอต่อห้องเรียน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “ประโยชน์จากการตัดสินใจด้วยเหตุผล” และ “ต้นทุนของการตัดสินใจด้วยเหตุผล” อภิปรายร่วมกับผู้สอนเพื่อความชัดเจนของประโยชน์และต้นทุน ซึ่งอาจมีเพิ่มเติมจากในหนังสือได้

“ประโยชน์จากการตัดสินใจด้วยเหตุผล” และ “ต้นทุนของการตัดสินใจด้วยเหตุผล”

การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ผู้ตัดสินใจต้องคำนึงถึงผลจากการตัดสินใจและการใช้เหตุผลนั้นเสมอ โดยทั่วไป ประโยชน์ของการตัดสินใจด้วยเหตุผล คือ

- ข้อสรุปของการแก้ปัญหาตอบความต้องการของส่วนรวม
- ได้รับความร่วมมือจากการแก้ปัญหา
- ได้รับความคิดที่แตกต่างหลากหลาย จากการรับฟังผู้อื่น
- ได้พัฒนาความคิดเห็นของทุกคน
- ไม่นำมาซึ่งความขัดแย้ง

ต้นทุน ของการตัดสินใจด้วยเหตุผล คือ

- ใช้เวลาในการหาและรวบรวมข้อมูล
- การใช้ความรู้บางอย่างต้องการประสบการณ์และการสะสมความรู้เหล่านั้น
- ปริมาณข้อมูล จำนวนมากทำให้สับสน และต้องการความน่าเชื่อถือ

นอกจากนี้ ผู้สอนควรให้นักเรียน

- ยกกรณีตัวอย่างประโยชน์ที่ได้การตัดสินใจโดยใช้เหตุผล
- ยกกรณีตัวอย่างต้นทุนของการตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

บางครั้ง ผู้ตัดสินใจจะเป็นผู้ที่ไม่ใช่เหตุผลหรือไม่ใช่เหตุผลจากการอ้างอิงหรือการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล แต่ยืนยันตามเหตุผลที่มาจากแหล่งความเชื่อหรือความศรัทธา และนำไปสู่การปฏิบัติตามเหตุผลของเขานั้น ซึ่งบางครั้งมักเรียกว่าไม่มีเหตุผล ซึ่งนั่นคือเหตุผลของพวกเขา และสิ่งนี้คือความแตกต่างของการใช้เหตุผล

อย่างไรก็ตาม การแลกต้นทุน (การไม่ต้องการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลข้อเท็จจริงเพิ่มเติม) กับประโยชน์ที่จะได้รับ (การเป็นผู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีเหตุผล - ที่อยู่บนข้อมูล ข้อเท็จจริง) ก็เป็นการตัดสินใจระหว่างประโยชน์และต้นทุนของผู้คนในสังคม

- สำหรับพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลและใช้เหตุผลเสมอ และให้เป็นเหตุผลที่อยู่บนข้อมูล ข้อเท็จจริงซึ่งจะทำให้เป็นผู้เหตุผลในการคิด ปฏิบัติ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา ซึ่งการฝึกฝนการใช้เหตุผลนั้นจะพัฒนาความเป็นพลเมืองรวมทั้งสร้างพลเมืองที่รู้เท่าทัน สามารถตัดสินใจ วิเคราะห์ แยกแยะ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

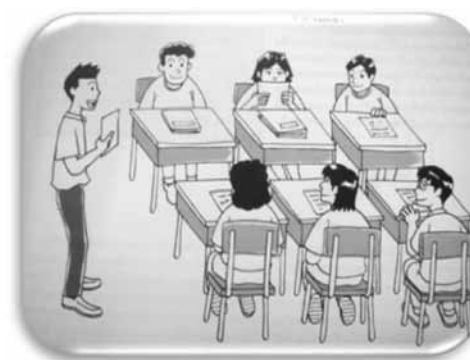
กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้เน้นไปที่การวิเคราะห์ว่าหลักเหตุผลที่นำมากล่าวเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติบางอย่างนั้นละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นหรือไม่ (หลักพื้นฐานนี้ ต้องเป็นหลักการที่ผู้สอนเน้นย้ำกับนักเรียนตลอดการสอน-จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ในกิจกรรมเสนอแนะนี้ และจะได้บททวนอีกครั้งในบทต่อไป) เพราะในละครทีวี ในสื่อสาธารณะต่างๆ ในปัจจุบัน มีการนำเสนอเหตุผลเพื่อตนเองและละเมิดผู้อื่นอยู่บ่อยหรือไม่ กิจกรรมนี้เป็นการฝึกทักษะใหม่ในการติดตามตรวจสอบการใช้เหตุผลร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

ให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่ได้จากการดูโทรทัศน์ บันทึกการกระทำที่มีเหตุผล และไม่มีเหตุผล ซึ่งหากทุกการกระทำมีเหตุผล ให้อธิบายว่าเหตุผลนั้นเป็นไปโดยละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ และทำให้เกิดความไม่รับผิดชอบหรือไม่

หน่วยที่ ๓

การตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามความมีเหตุผลที่มีความใกล้เคียงกัน หรือ ขัดแย้งกัน

วัตถุประสงค์ของหน่วย

ในหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าวิถีประชาธิปไตย ฐานความคิดของเหตุผลต้องเป็นเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความรับผิดชอบ เป็นหลักการสำคัญ หลายครั้งเหตุผลเหล่านี้ก็ขัดแย้งกัน หรือมีความสำคัญใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ อาจเป็นความขัดแย้งกันระหว่างระดับของเหตุผล หรือเป็นความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์และต้นทุน หรือความขัดแย้งระหว่างการใช้และไม่ใช้เหตุผลก็ได้

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

บ่อยครั้งที่คนเราต้องเผชิญกับการใช้เหตุผลที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน หรือขัดแย้งกัน โดยเฉพาะในกรณี หรือสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนหรือเป็นการตัดสินใจที่มีผลกระทบบางประการ ในหน่วยนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้หลักการเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยที่ ต้องยึดหลักการของการใช้เหตุผลที่ต้องยึดหลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความรับผิดชอบ เป็นสำคัญ เหตุผลที่มีความสำคัญใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกัน อาจเป็นความขัดแย้งกันระหว่างระดับของเหตุผล หรือเป็นความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์และต้นทุน หรือ ความขัดแย้งระหว่างการใช้และไม่ใช้เหตุผลก็ได้

ให้นักเรียนเขียนสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้จากการศึกษาในหน่วยนี้มา 3 ข้อ บันทึกสิ่งที่คาดว่าจะได้เรียนรู้ลงในสมุดบันทึก และทบทวนสิ่งที่บันทึกไว้ใหม่อีกครั้งเมื่อจบการเรียนรู้ในหน่วยนี้

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า บุคคลจะมีคุณค่าที่ยึดถืออันส่งผลต่อการตัดสินใจและการใช้เหตุผล ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทิศทางเดียวกันหรือขัดแย้งกันกับเหตุผลที่เป็นไปเพื่อประโยชน์และคุณค่าของส่วนรวม

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนทบทวนถึงการเรียนรู้ในบทที่ 2 (แหล่งที่มาของความมีเหตุผล) โดยเฉพาะกับแหล่งที่มา – ความเชื่อ ศรัทธา ทศนคติ อาจให้นักเรียนยกตัวอย่างเหตุผลที่มาจากความเชื่อ และศรัทธา และทศนคติ แลกเปลี่ยนกันในชั้นเรียนเพื่อเป็นการทบทวน

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน “ระดับของความมีเหตุผล”

ระดับของความมีเหตุผล แบ่งเป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ ได้แก่

- 1) **เหตุผลส่วนตัว** เป็นเหตุผลที่คำนึงถึงหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องราวส่วนตัวเป็นหลัก
- 2) **เหตุผลส่วนรวม** เป็นเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวส่วนรวมเป็นหลัก

บางครั้งเหตุผลจะมีแนวคิด ความเชื่อ ประเพณี อุดมการณ์มาเป็นแนวทางซึ่งเป็นที่ยอมรับ หากเหตุผลนั้นไม่ละเมิดผู้อื่น

และให้นักเรียนยกตัวอย่างความมีเหตุผลในระดับส่วนตัว (ตัวอย่าง ทิ้งขยะบนถนนเพราะเหตุผลว่าไม่มีมือถือ) และความมีเหตุผลในระดับส่วนรวม (ตัวอย่าง ขยะขึ้นเดียวกัน แม้ไม่มีถังขยะบริเวณนั้น แต่นักเรียนเก็บใส่กระเป๋ เพราะเหตุผลว่าพื้นที่สาธารณะต้องการการดูแลรักษาโดยประชาชนที่ทุกคน) และอภิปรายและยกตัวอย่างอื่นๆ ร่วมกันในชั้นเรียน

- ผู้สอนสรุปเน้นความสำคัญที่เหตุผลในระดับส่วนรวมที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวม เป็นเรื่องของส่วนรวม ซึ่งเป็นเหตุผลที่พลเมืองต้องคำนึงถึงในฐานะพลเมืองระบอบประชาธิปไตย การให้ความสำคัญกับคุณค่าต่างๆ ที่ตนเองยึดถืออยู่อาจมีความสำคัญ แต่หากเหตุผลของการตัดสินใจนั้นนำไปสู่การกระทำที่ละเมิดต่อผู้อื่นและส่วนรวมนั้น ฟังละเว้น กล่าวได้อีกอย่างว่าบุคคลอาจใช้เหตุผลตามแนวคิด ความเชื่อ ประเพณี อุดมการณ์มาเป็นแนวทางได้และเป็นที่ยอมรับ หากไม่ต่อละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต่อผู้อื่น

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรมที่ 1

แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม แสดงความคิดเห็นว่า “คิดอย่างไร” ต่อข้อความที่ปรากฏในกิจกรรม ให้ทำกลุ่มละ 1 ข้อ

ข้อความต่อไปนี้

- ทุกคนต้องเชื่อฟังคำสั่งสอน “เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด น้ำขึ้นให้รีบตัก ช้า ๆ ได้พร้าเล่มงาม”
- ทุกคนต้องข้ามถนนตรงทางม้าลาย
- พลเมืองทุกคนต้องไปเลือกตั้ง
- ผู้หญิงอินเดียสมัยโบราณที่แต่งงานแล้ว หากสามีเสียชีวิตลงหญิงผู้นั้นต้องกระโดดเข้ากองไฟ เพื่อเสียชีวิตตามสามีไปด้วย พิธีนี้เรียกว่า พิธีสตี

ท่านคิดอย่างไร

1. ทำไมทุกคนต้องทำตามข้อความเขียนไว้
2. เหตุผลที่ต้องทำนั้นมาจากแหล่งใด
3. คุณค่าที่อยู่ในข้อความเหล่านั้นคืออะไร

กิจกรรมที่ 2

นักเรียนกลุ่มเดิม ตอบคำถามในกิจกรรมที่ 2 พร้อมให้เหตุผลของการตัดสินใจ นำเสนอผลการตัดสินใจของกลุ่มต่อชั้นเรียน และให้ชั้นเรียนแสดงความคิดเห็นว่าเหตุผลของท่านเป็นอย่างไร

หมู่บ้านนี้มีผู้อาศัยเกือบหนึ่งพันครอบครัว แต่ไม่มีสถานที่ที่ชาวบ้านจะพักผ่อนหย่อนใจได้โดยบริเวณนี้เป็นที่ว่างแห่งเดียวที่เหลืออยู่ การสร้างอาคารพาณิชย์ในบริเวณนี้จึงเป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมแม้แต่น้อย

1. ชาวบ้านควรมีที่พักผ่อนหย่อนใจหรือไม่
2. ควรสร้างอาคารพาณิชย์ในบริเวณที่เหลืออยู่หรือไม่
3. ผลประโยชน์ทางธุรกิจสำคัญกว่าผลประโยชน์ของชุมชนหรือไม่

การสรุปทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้เป็นการทำความเข้าใจต่อความจำเป็นของการมีกฎระเบียบของโรงเรียน พร้อมวิเคราะห์ด้วยเหตุผลว่า กฎระเบียบมีความสำคัญอย่างไรต่อบุคคลและต่อส่วนรวม กิจกรรมนี้จะเชื่อมโยงความเข้าใจของนักเรียนสู่การมีกฎหมายในสังคม ซึ่งมีความสำคัญและเป็นความจำเป็นของส่วนรวม

ให้นักเรียนค้นคว้าหากฎระเบียบของโรงเรียนและวิเคราะห์ด้วยเหตุผลว่า กฎระเบียบมีความสำคัญอย่างไร ทั้งต่อบุคคลและต่อส่วนรวม

บทที่ 6 การตัดสินใจระหว่างเหตุผล ที่สำคัญใกล้เคียงกัน และขัดแย้งกัน

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

นักเรียนได้เรียนรู้ว่าการตัดสินใจระหว่างเหตุผลที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน ควรขึ้นกับประโยชน์ส่วนรวมและการไม่ละเมิดหลักการประชาธิปไตย

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

ให้แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม

- กลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 ศึกษากรณีศึกษา เรื่อง โบนัสปีใหม่
- กลุ่ม 3 และกลุ่ม 4 ศึกษากรณีศึกษา เรื่อง ทางออกของเอก

กิจกรรมที่ 1

ให้กลุ่มระดมความคิดและอภิปราย ให้เหตุผล หาทางเลือกที่เหมาะสม และนำเสนอต่อชั้นเรียน

เรื่อง โบนัสปีใหม่

ช่วงปีใหม่...พ่อทำงานในบริษัทแห่งหนึ่ง และได้รับเงินโบนัสมาเป็นเงิน 200,000 บาท พ่อก็มาบอกภรรยาและลูก ๆ

แบ่ง - พ่อขา หนูอยากได้ Notebook ใหม่

ป๊อง - พ่อครับผมก็อยากได้เครื่องเสียงใหม่

พ่อ - รถพ่อสตาร์ทไม่ติดเมื่อเช้านี้ รถพ่อใช้มา 12 ปีแล้ว

ลูก ๆ คิดว่าเราควรซื้อรถใหม่ได้แล้วหรือยังครับ แล้วแม่ล่ะต้องการอะไรบ้างครับ

แม่ - ไม่จ้ะ ของที่แม่มีอยู่ยังใช้ได้คือจ้ะ

- ให้ชั้นเรียนแบ่งกลุ่มกันระดมความคิดและอภิปราย เพื่อให้เหตุผลระหว่างพ่อกับน้อง และพ่อว่ามีเหตุผลใดบ้างของบุคคลแต่ละคนที่มีความใกล้เคียงกัน และมีความขัดแย้งกันและสำหรับกรณีนี้ ความมีเหตุผลในการตัดสินใจในครอบครัวนี้ควรเป็นอย่างไร

กิจกรรมที่ 2

ให้กลุ่มระดมความคิดและอภิปราย ให้เหตุผล หาทางเลือกที่เหมาะสม และนำเสนอต่อชั้นเรียน

เรื่อง ทางออกของเอก

เพื่อน ๆ ในวงดนตรีของโรงเรียนที่เอกเป็นสมาชิกวงอยู่ด้วย ต้องการจะลงสมัครแข่งขัน Superstar Thailand Contest ที่ต้องเสียค่าสมัครแพงมาก ซึ่งโรงเรียนไม่สนับสนุนเพราะผิดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนที่ต้องการตั้งวงดนตรีของโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนฝึกฝนทักษะทางดนตรีและผ่อนคลายจากการเรียนหนัก และสำหรับผู้ที่ไม่ชอบเล่นกีฬา

เอกไม่เห็นด้วยกับการสมัครเข้าแข่งขัน เพราะเห็นว่าตนควรทุ่มเทกับการเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัยมากกว่าการซ้อมดนตรี ซึ่งตนไม่ได้ต้องการเรียนทางดนตรีต่อในมหาวิทยาลัยด้วย วันนี้จะมีการพูดคุยกันอย่างเป็นทางการเพื่อการตัดสินใจของสมาชิกทั้ง 5 คนของวง

กรณีนี้ เหตุผลจะทำงานอย่างไร เอกต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้างเพื่อไม่ให้เสียเพื่อน เพื่อนบางคนเห็นโอกาสนี้จะได้ “ดัง” และได้ “เงิน” และมีโอกาสทางดนตรี เพื่อนอีกคนต้องการใช้ดนตรีเข้าสู่มหาวิทยาลัยเหลือเพียงเอกและแซมเท่านั้นที่ไม่ต้องการเข้าแข่งขัน ขณะที่อีกคนหนึ่งอย่างไรก็ได้

- ให้ชั้นเรียนแบ่งกลุ่มกันระดมความคิดและอภิปราย เพื่อให้เหตุผลของบุคคลแต่ละคนว่ามีเหตุผลที่สนับสนุนอะไรบ้าง มีปัจจัยใดบ้างเป็นเหตุผลที่สำคัญที่มีความใกล้เคียงกัน และมีความขัดแย้งกัน สำหรับกรณีนี้ ความมีเหตุผลในการตัดสินใจและทางออกในการแก้ปัญหาของวงดนตรีนี้ควรเป็นอย่างไร

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความมีเหตุผล” และ “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการใช้เหตุผลของบุคคล”

ผู้สอนความอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจและสามารถอภิปรายต่อเรื่องในกิจกรรมต่อไปได้

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความมีเหตุผล

- **จุดยืน** ความมั่นคงของความคิดของตนเองไม่เปลี่ยนแปลง มองเห็นเฉพาะความคิดเห็นของตนถูกต้อง และจะทำตามที่ตนเองคิด หากกิจกรรมเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือคนส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์ และไม่ส่งผลกระทบต่อคนส่วนน้อย การกระทำดังกล่าวจะเกิดผลดี แต่ถ้าเกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือเฉพาะกลุ่มของตน ทำให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม

- **การยอมรับ** เป็นการเปิดใจ เปิดกว้างยอมรับการกระทำ แนวคิดหรือความคิดเห็นของบุคคลอื่น สนับสนุนการกระทำหรือแนวคิดนั้นอย่างเต็มใจ
- **การรับฟังความคิดเห็น** เป็นการยอมรับหรือรับไว้พิจารณา ในคำพูดหรือความคิดเห็นของบุคคลอื่น หรือทำตามถ้อยคำ คำพูด ของบุคคลอื่น ด้วยความเต็มใจ
- **การเคารพเชื่อฟังในความเป็นผู้อาวุโสกว่า** เป็นกระบวนการทางสังคมของไทย ที่บุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางสังคม จะถูกกำหนดระบบของความเคารพ และเชื่อฟังในความเป็นผู้อาวุโส ในการตัดสินใจหรือการแสดงความคิดเห็น ส่งผลถูกกำหนดหรือจำกัดกรอบของความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรืออาจไม่แสดงเหตุผลของตนเอง
- **ความคิดที่แตกต่างของบุคคลที่มีอำนาจ** การแสดงความคิดเห็นหรือให้เหตุผลของบุคคล อาจถูกจำกัดจากผู้มีอำนาจหรือผู้มีตำแหน่งสูงกว่า
- **ระบบอุปถัมภ์** การช่วยเหลือ มีน้ำใจ ต่อกัน จะนำมาซึ่งการมีบุญคุณและตอบแทนกัน และอาจส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นหรือการให้เหตุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง บุญคุณ เพราะบุญคุณ หรือความเกรงใจ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการใช้เหตุผลของบุคคล

- **เสียงข้างมาก** เป็นเสียงส่วนใหญ่ในการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เสียงข้างมาก เป็นหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เข้าใจและถือปฏิบัติกัน แต่ในการตัดสินใจนั้นต้องคำนึงถึงเสียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่แสดงความคิดเห็น เพื่อการยอมรับและดำเนินการไปด้วยกันได้อย่างเข้าใจกันและประสบความสำเร็จ
- **พวกมากลากไป** การอุปถัมภ์กัน ความเป็นเครือญาติ ความเป็นพรรคพวกเดียวกัน ความสนิทสนมกัน อาจมีอิทธิพลต่อการให้เหตุผลในการตัดสินใจ
- **อารมณ์ร่วม** การมีความรู้สึกร่วมต่อกิจกรรมหรือสิ่งที่จะทำให้บุคคลพยายามเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม การให้เหตุผล แสดงความคิดเห็นในทางที่ถูกต้อง คิดแก้ปัญหา และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อการทำกิจกรรม
- **ภาวะไร้เหตุผล** เป็นภาวะที่บุคคลหนึ่งไม่ได้คิดอะไรเลยกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การไม่แสดงความคิดเห็นต่อสิ่งใดเลยนั้นอาจจะไม่มีอารมณ์ร่วมกับสิ่งนั้น อาจจะไม่มีส่วนได้เสียกับกรณีหรือกิจกรรมนั้น หรือเป็นคนที่ไม่สนใจกับสิ่งเหล่านั้น
- **ส่วนได้ส่วนเสีย** หากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งดำเนินการส่งผลกระทบต่อในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การเปลี่ยนแปลงต่อความรับผิดชอบของบุคคล การขาดความสะดวกสบาย การมีภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นจะใส่ใจและให้เหตุผลได้มากมาย

กิจกรรมที่ 3

กิจกรรมสถานการณ์จำลอง เพื่อประชุมคณะทำงานศึกษาความเป็นไปได้ของนโยบายรถคันแรก และนำไปสู่การสรุปที่ใช้หลักเหตุผล หากผู้สอนเลือกกรณีสถานการณ์จำลองนี้ ต้องมอบหมายให้มีการเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายนี้ เพื่อเตรียมการเป็นคณะทำงานฯ

เรื่อง นโยบายรถคันแรก

ตามมติคณะรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีได้สั่งการให้ทุกท่านเป็นคณะทำงานศึกษาความเป็นไปได้ของนโยบายรถยนต์คันแรก เพื่อประกาศใช้ให้เร็วที่สุด โดยให้ท่านจับกลุ่มกัน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม และดำเนินกิจกรรมดังนี้

กลุ่มที่ 1 ศึกษาข้อเสียหรือข้อท้าทายของนโยบาย

กลุ่มที่ 2 ศึกษาข้อดีและข้อสนับสนุนของนโยบาย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มของรัฐบาล

กิจกรรม ให้แต่ละกลุ่มระดมความคิด หาข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อสนับสนุน หาข้อสรุปของกลุ่ม และนำเสนอผลการตัดสินใจของกลุ่มต่อห้องเรียน โดยมีกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มรัฐบาลเพื่อตัดสินใจ เมื่อรับฟังความคิดจาก 2 กลุ่ม

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

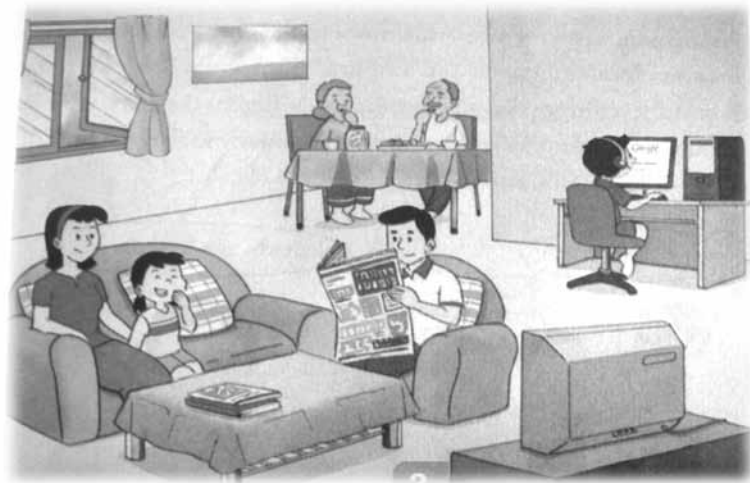
กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเชื่อมโยงแนวคิดที่ได้เรียนรู้จากชั้นเรียนไปสู่ชีวิตประจำวัน ควรบันทึกไว้ในสมุดบันทึกถึงสิ่งที่พบการใช้เหตุผลส่วนตัวเหนือเหตุผลเพื่อส่วนรวม หรือการใช้เหตุผลที่เห็นว่าส่วนรวมมีคุณค่า และนำมาแลกเปลี่ยนกับชั้นเรียน

ให้นักเรียนค้นคว้าหากรณี หรือสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่เหตุผลส่วนตัวและเหตุผลส่วนรวมมีคุณค่าและความสำคัญใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกัน จดบันทึกไว้ และนำมาแลกเปลี่ยนกับชั้นเรียน

หน่วยที่ 4

การประเมิน และ ตรวจสอบ ความมีเหตุผล

วัตถุประสงค์ของหน่วย

นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ผู้ที่มีเหตุผลในการปกครองตนเอง และต้องสามารถตรวจสอบเหตุผลของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองสู่ความสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมด้วย

เกริ่นนำ หน่วยการเรียนรู้

ในหน่วยนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่า การมีเหตุผลของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยเป็นความสำคัญสูงสุด โดยเฉพาะในกรณีที่มีเหตุผลหลากหลาย เหตุผลส่วนตัวที่นำไปสู่การกระทำที่ไม่ละเมิดต่อบุคคลอื่นนั้นเป็นที่ยอมรับได้ ขณะเดียวกันในการอยู่ร่วมกัน เหตุผลสำคัญคือ เหตุผลที่นำไปสู่ประโยชน์และความสุขของส่วนรวมเสมอ

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การใช้เหตุผลที่เหมาะสมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งประชาชนที่มีเหตุผลและใช้เหตุผลอย่างสมเหตุสมผลและไม่ละเมิดผู้อื่นเท่านั้นจึงจะปกครองตนเองได้ และผู้ที่มีเหตุผลก็จะสามารถตรวจสอบเหตุผลของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองเพื่อความสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมได้อีกด้วย

บทที่ 7 การตรวจสอบความมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อเรียนจบบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถระบุได้ว่าการตรวจสอบความมีเหตุผลนั้น มีปัจจัยใดที่กำหนดหรือเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความมีเหตุผลของบุคคลในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนควรเกริ่นนำถึงการกระทำของมนุษย์ผู้ใช้เหตุผลว่า ความมีเหตุผลหรือเหตุผลที่นำไปสู่การกระทำนั้น ต้องมีการคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจอย่างชัดเจน และที่สำคัญคือการกระทำที่จะออกจากเหตุผลนั้นต้องไม่ละเมิดผู้อื่น เช่น การใช้ทัศนคติว่า ตาต่อตาฟันต่อฟัน และนำมาใช้เป็นเหตุผลในการทำร้ายร่างกายผู้อื่น ย่อมไม่เรียกว่าเป็นการกระทำที่มีเหตุผล

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “หลักการใช้เหตุผล” อภิปรายร่วมกันเพื่อความเข้าใจ

หลักการใช้เหตุผล

ความมีเหตุผล หรือการใช้เหตุผล ผู้ใช้ต้องมีความเข้าใจชัดเจนต่อเรื่องหรือประเด็นนั้น ๆ หากเป็นความรู้ หรือข้อมูลก็ต้องเชื่อถือได้และได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป จึงยอมรับว่าเป็นการกระทำที่มีเหตุผล

นอกจากนี้ การกระทำที่มีเหตุผลนั้น ต้องไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น หรือมีผลกระทบต่อส่วนรวม และเพราะเหตุนี้บุคคลจึงปฏิบัติตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในสังคมด้วยความเต็มใจ

- ผู้สอนสรุป และทบทวนความเข้าใจ และบอกถึงความสำคัญของหลักพื้นฐานประชาธิปไตย คือ สิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น และให้ยึดไว้ในการปฏิบัติตนทุกการกระทำ ในฐานะพลเมืองประชาธิปไตย

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนจับคู่ หรือแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม ที่ให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสฝึกฝนและแสดงความคิดเห็น เพื่อทำกิจกรรมโดยใช้ตารางช่วยคิด หน้า 70 เป็นแนวทางในการตอบคำถามท้ายกิจกรรม และให้แต่ละคู่ หรือแต่ละกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียนว่าท่านคิดอย่างไร พร้อมให้เหตุผล

- นายเชียวเลือกนายขาวเป็นผู้แทน เพราะนายขาวเคยมีบุญคุณมาก่อน
- ครูประจำวิชาคณิตศาสตร์ออกกฎว่าหากนักเรียนเข้าห้องสายตั้งแต่ 10 นาทีขึ้นไป จะไม่ให้เข้าเรียน และหากสายเช่นนี้รวมกันเกิน 3 ครั้งจะปรับตักวิชาคณิตศาสตร์
- นักเรียนหรือนักศึกษาที่เป็นเยาวชนไม่ควรมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร
- วัยรุ่นไม่กลับบ้านเมื่อผู้ปกครองตักเตือนเรื่องการเรียน
- นักศึกษารวมกลุ่มเพื่อดักทำร้ายนักศึกษาอีกสถาบันหนึ่ง
- ผู้ปกครองหอพักออกกฎห้ามนักเรียนในหอกลับเข้าหอหลัง 21.00 น.
- นายสมชาย ถูกจับและปรับเพราะไม่สวมหมวกกันน็อก

ท่านคิดอย่างไร

- 1) ความมีเหตุผลในแต่ละข้อคืออะไร
- 2) เพราะเหตุใดบุคคลในแต่ละข้อจึงเลือกปฏิบัติเช่นนั้น
- 3) ถ้าท่านเป็นบุคคลดังกล่าวจะเลือกปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุใด

ผู้สอนสรุปการตรวจสอบความมีเหตุผล ตามหัวข้อ “การตรวจสอบความมีเหตุผล” และให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน หัวข้อ “สิ่งที่ต้องพิจารณาของความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล”

- ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับ “สิ่งที่ต้องพิจารณาระหว่างความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล” และเน้นให้นักเรียนชัดเจนว่าการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมไว้เป็นหลัก

การอ่านและอภิปราย

ให้นักเรียนอ่านออกเสียง “การตรวจสอบความมีเหตุผล” อภิปรายร่วมกันเพื่อความเข้าใจ

การตรวจสอบความมีเหตุผล

การกระทำที่มีเหตุผลตั้งอยู่บนความเข้าใจและปฏิบัติตามกระบวนการที่สังคมกำหนด และมีความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อประเด็นเรื่อง หรือกรณีนั้นๆ โดยมีความรู้หรือข้อมูลเป็นพื้นฐาน และการกระทำนั้นต้องไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น การปฏิบัติตามกระบวนการทางสังคม เช่น กระบวนการทางกฎหมาย กระบวนการทางการเมือง เป็นต้น ตัวอย่างของการกระทำที่มีเหตุผล จึงกล่าวได้ว่า การกระทำเป็นเครื่องมือตรวจสอบความมีเหตุผล

นอกจากนี้ดังกล่าวมาแล้วว่าเหตุผลที่นำมาใช้นั้นจะต้องพิจารณาถึง “ความสมเหตุสมผล” กล่าวคือ ต้องเป็นเหตุผลที่มี “ข้อเท็จจริง” ทางวัตถุหรือรูปธรรม และหากสิ่งนั้นเป็นนามธรรม ก็ต้องสามารถแสดงความสมเหตุสมผลตามหลักตรรกศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับ ดังนั้น ความสมเหตุสมผล จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาต่อการกระทำที่มีเหตุผลเช่นกัน

- ผู้สอนสรุปการตรวจสอบความมีเหตุผล ตามหัวข้อ “การตรวจสอบความมีเหตุผล” และให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน หัวข้อ “สิ่งที่ต้องพิจารณาของความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล”

สิ่งที่ต้องพิจารณาของความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล

ในระบอบประชาธิปไตย การพิจารณาความมีเหตุผลต้องยึดหลักการของประโยชน์ส่วนตัวและประโยชน์ส่วนรวมที่ไม่ละเมิดกันและกัน

ประเด็น หรือ สาระ ที่เป็นความสำคัญหลัก ที่เป็นข้อความสำคัญ สาระสำคัญ หรือ หัวข้อสำคัญ หรือเป็นแก่น ของเรื่องที่หยิบยกขึ้นพิจารณา

การกระทำ เป็นการปฏิบัติหรือการกระทำที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการตัดสินใจตามเหตุผลนั้น เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม

การรับฟัง และยอมรับผู้อื่น เป็นการยอมรับหรือรับไว้พิจารณาในคำพูดหรือความคิดเห็นของบุคคลอื่น สนับสนุนการกระทำหรือแนวคิดหรือทำตามถ้อยคำ คำพูดนั้นๆ อย่างเต็มใจ

- ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับ “สิ่งที่ต้องพิจารณาของความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล” และเน้นให้นักเรียนชัดเจนว่าการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมไว้เป็นหลักการ

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่านบททวน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” และให้อธิบายว่าได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมนี้เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ วิธีการตรวจสอบไปใช้กับสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน บางครั้งนักเรียนอาจมีคำถามหรือต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมดังนั้น ผู้สอนควรให้นักเรียนแบ่งปันประสบการณ์ในชั้นเรียน

ให้นักเรียนบันทึกเหตุการณ์ที่พบในชีวิตประจำวัน ที่เกิดขึ้นกับตนเอง บุคคลในครอบครัวหรือชุมชนและอธิบายว่าการกระทำในเหตุการณ์ที่พบบนนั้นส่งผลกระทบต่อส่วนรวมหรือไม่ โดยใช้ตารางตรวจสอบความมีเหตุผลหน้าถัดไป

บทที่ 8 บุคคล กับ ความมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนรู้ว่าการใช้เหตุผลต้องไม่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมและละเมิดผู้อื่น และรู้ว่าหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมต้องให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลที่พร้อมด้วยข้อมูล

เกริ่นนำ บทเรียน

ผู้สอนอาจยกตัวอย่างว่า เหตุใดการสืบสวนสอบสวนคดีต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบระมัดระวัง ให้นักเรียนได้อภิปรายกัน

- สรุปถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมนั้น ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดีความนั้นโดยตรง ดังนั้น การทำงาน การตัดสินใจ การให้เหตุผลบนข้อมูลข้อเท็จจริง ต่างต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ ปราศจากเหตุผลส่วนตัวที่อาจเรียกว่า อคติ หรืออาจกล่าวได้ว่า การเหตุผลประกอบการตัดสินใจเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น หากการตัดสินใจนั้นส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและส่วนรวม ต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังอย่างยิ่ง

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ในหนังสือเรียน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อผู้มีบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่ต้องคำนึงถึงการใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจอย่างระมัดระวังอย่างยิ่งนั้น มาจากเหตุอันใด และให้ผู้แทนกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียนและอภิปรายร่วมกัน

ครู

ผู้พิพากษา

ผู้จัดการฝ่ายบุคคล

ผู้บริหารท้องถิ่น.....

ตำรวจ

แพทย์

ตารางตรวจสอบความมีเหตุผล			
เหตุการณ์			
.....			
.....			
ประเด็น หรือสาระสำคัญที่เป็นหลัก	แหล่งที่มาของเหตุผล	การกระทำที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์	
		ผลต่อตนเอง	ผลต่อผู้อื่น / ส่วนรวม

ตัวอย่าง การใช้ตารางช่วยคิด

ตารางตรวจสอบความมีเหตุผล			
เหตุการณ์.....นายเขียวเลือกนายขาวเป็นผู้แทนเพราะนายขาวเคยมีบุญคุณมาก่อน.....			
ประเด็น หรือสาระสำคัญที่เป็นหลัก	แหล่งที่มาของเหตุผล	การกระทำที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์	
		ผลต่อตนเอง	ผลต่อผู้อื่น / ส่วนรวม
การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยเลือกผู้มีบุญคุณมาก่อน	การตอบแทนบุญคุณเป็นทัศนคติที่สร้างขึ้นจากวัฒนธรรมในสังคม	ได้ตอบแทนบุญคุณ	อาจได้ผู้แทนราษฎรที่ไม่เหมาะสมในกรทำหน้าที่

บทที่ 9 ผู้มีอำนาจหน้าที่กับความมีเหตุผล

ท่านคิดว่าผู้มีบทบาทหรือมีอาชีพเหล่านั้น ต้องคำนึงถึงการใช้เหตุผลในการตัดสินใจและการทำงานอย่างระมัดระวังเสมอ เพราะ

- ผู้สอนอาจให้นักเรียนวิเคราะห์เพิ่มเติมว่ามีอาชีพหรือบุคคลใดอื่นใดอีกและแลกเปลี่ยนกับชั้นเรียน
- ผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมว่า มนุษย์ทุกคนเป็นผู้ที่มีเหตุผล และต้องใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตเสมอ แต่การใช้เหตุผลในแต่ละอาชีพจะมีความสำคัญที่แตกต่างกัน เพราะการตัดสินใจในการกระทำสิ่งใด ๆ ของอาชีพเหล่านั้น ส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ไม่ว่าจะมีอาชีพใด หากการตัดสินใจกระทำกรสิ่งใดของพวกเขาส่งผลกระทบต่อผู้อื่นแล้ว ต้องระมัดระวังการใช้เหตุผลให้ดี

การกำหนดกฎหมาย การกำหนดนโยบายสาธารณะ การกำหนดข้อตกลงต่าง ๆ ของส่วนรวมเป็นการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม ผู้ตัดสินใจต้องยึดหลักการใช้เหตุผลที่พร้อมด้วยข้อมูลข้อเท็จจริง และต้องผ่านการอภิปรายอย่างกว้างขวางและหลากหลายมุมมอง

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ระดมสมองและวิเคราะห์ว่า มีอาชีพหรือบุคคลใดที่ผลการตัดสินใจของพวกเขา มีผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือส่วนรวม แล้วให้ผู้แทนกลุ่มนำเสนอแลกเปลี่ยนกับห้องเรียน

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

กิจกรรมเสนอแนะในบทนี้ จะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับนักเรียนในเรื่องบทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้ที่อำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ควรให้นักเรียนได้ติดต่อและเรียนเชิญด้วยตนเองโดยผู้สอนให้คำแนะนำหรือสนับสนุนให้กำลังใจ และควรเตรียมคำถามและสิ่งที่ต้องการสอบถามไว้ล่วงหน้า เพื่อให้เห็นมุมมองของการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

เชิญผู้นำท้องถิ่นหรือผู้มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมมาเป็นวิทยากรให้นักเรียนได้รับฟังมุมมอง และการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

จุดมุ่งหมายของบทเรียน

เมื่อจบบทเรียนนี้ นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจว่าการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลในการปกครองตนเอง และต้องสามารถตรวจสอบความมีเหตุผลของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองสู่ความสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมด้วย

เกริ่นนำ บทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ในหนังสือเรียน

แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์

กิจกรรม

ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษาพร้อมกันทั้งห้อง หรือเป็นรายบุคคลตามความเหมาะสม ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตอบคำถาม 3 ข้อท้ายกรณีศึกษา บันทึกเหตุผลของผู้เกี่ยวข้องไว้บนกระดาน อาจจำแนกเป็นบุคคล เช่น สุภาพสตรี เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ ฯลฯ และอภิปรายร่วมกัน

สุภาพสตรีผู้รักสุนัขในหมู่บ้านแห่งนี้ ได้เลี้ยงสุนัขไว้หลายตัวในบ้าน มูลสุนัขจำนวนมากกองเรี่ยราดอยู่ตามหน้าบ้านให้เพื่อนบ้านเห็นและส่งกลิ่นอับอวล สร้างความเดือดร้อนต่อเพื่อนบ้านเป็นอย่างมาก ยิ่ง และสิ่งที่เกิดเป็นการฟ้องร้องขึ้นมาคือ เจ้าของสุนัขได้นำถุงพลาสติกใส่ก้อนสีดำ ๆ ผสมกับน้ำแขวนไว้ตามรั้วบ้าน ต้นไม้ในบ้าน และต้นไม้นอกบ้านเต็มไปหมด ส่งกลิ่นเหม็นจนสุดทน เพื่อนสมาชิกในหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนสอบถามเจ้าของบ้านว่า “ถุงปริศนา” นั้นบรรจุอะไร คำตอบคือน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพที่ทำมาจากผลไม้ พืชผักและเศษอาหาร ไม่เป็นอันตราย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่มีกลิ่น

ในที่สุด ชาวบ้านจึงร้องเรียนไปยังผู้อำนวยการเขตฯ ให้แก้ปัญหา โดยนำเจ้าหน้าที่มาสำรวจและพบว่า บ้านหลังนี้เลี้ยงสุนัขไว้ 11 ตัว สภาพบ้านมีกลิ่นเหม็น หน้าบ้านมีต้นไม้ใหญ่ หลายชนิดในรั้วและนอกรั้วบ้านมีถุงพลาสติกใส่วัตถุเป็นก้อนสีดำและมีน้ำผสม ประมาณ 150 – 200 ถุง แขวนอยู่ตามต้นไม้เหล่านั้นน้ำในถุงพลาสติกเน่า มีกลิ่นเหม็นมากตรวจสอบดูพบว่าเป็นมูลสุนัข ผู้อำนวยการเขตออกคำสั่งให้เจ้าของสุนัขเอาถุงพลาสติกเจ้าปัญหาไปทำลาย อย่าให้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนชาวบ้านอีก

เจ้าของบ้านคนนี้ไม่ปฏิบัติตาม และทำเรื่องโต้แย้งไปยังกระทรวงสาธารณสุขว่า ก้อนดำนั้นเป็นพืชผักหมักชีวภาพ ขอให้ส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ ซึ่งทางกระทรวงสาธารณสุขได้ส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ

และมีความเห็นตรงกับผู้อำนวยการเขตว่า ถุงพลาสติกเหล่านี้มีกลิ่นเหม็นเน่ารุนแรงมาก และสำหรับก้อนสีดำไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นมูลสุนัขหรือจลินทรีย์หมัก

เจ้าของบ้านยื่นกรานไม่ยอมปฏิบัติตามและยังส่งฟ้องคดีต่อ “ศาลปกครอง” เพราะเป็น “คดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม” เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ออกคำสั่งให้ประชาชนที่เป็นผู้ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมต้องแก้ไขไม่ให้เกิดเรื่องเดือดร้อนต่อชุมชน

ศาลปกครองวินิจฉัยว่า

แม้ข้อเท็จจริงจากการตรวจสอบของผู้อำนวยความสะดวกและกระทรวงสาธารณสุขจะให้ผลไม่ตรงกันต่อสิ่งที่บรรจุอยู่ในถุงพลาสติกที่ผู้ฟ้องคดีแขวนไว้ แต่ผลจากการตรวจสอบตรงกันว่า สิ่งที่บรรจุอยู่ในถุงนั้น มีกลิ่นเหม็นมากและสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงและผู้สัญจรไปมา และอาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค เป็นพาหะนำโรค และอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ อันถือได้ว่าเป็นเหตุเดือดร้อนรำคาญตามกฎหมาย การที่ผู้อำนวยการเขตมีคำสั่งให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขและระงับเหตุรำคาญภายในระยะเวลาที่กำหนด จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว (คดีหมายเลขแดงที่ อ. 378/2551)

ท่านคิดอย่างไร

- 1) ใครบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
- 2) ความมีเหตุผลของบุคคลที่เกี่ยวข้องคืออะไรบ้าง
- 3) ใครควรเป็นผู้ต้องแก้ไขปัญหาของเรื่องนี้ และควรแก้ไขอย่างไร
 - สรุป ตัวอย่างนี้เป็นภาพสะท้อนความเป็นจริงในสังคม ซึ่งการอ้างเหตุผลที่เป็นส่วนตัวและส่งผลกระทบต่อผู้อื่น จะสร้างความเดือดร้อน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องรักษาภาวะเบียบต้องให้เหตุผลในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวังเช่นกัน

การสรุปบทเรียน

ให้นักเรียนอ่าน “จุดมุ่งหมายของบทเรียน” ของบทเรียนนี้ แล้วอธิบายว่าพวกเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งปันความคาดหวังที่เขียนไว้ว่า จะได้เรียนรู้สิ่งใดจากการศึกษาในหน่วยการเรียนรู้นี้ไว้ 3 ข้อ ตั้งแต่เริ่มต้นเรียน และนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ทั้งหมดที่บันทึกไว้ในบันทึกหลังการเรียน รวมกับชั้นเรียนด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารหลัก

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552) *หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง (2555). *รายงานสรุป การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย (Civics and Citizenship Education : Workshop on Curriculum Development)* กรุงเทพฯ. สถาบันพระปกเกล้า. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *รากฐานประชาธิปไตย (Foundations of Democracy)* ฉบับแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด, 2554.

Center for Civic Education. (2005). *Foundations of Democracy*. CA., USA.

Center for Civic Education. (2006). *Project Citizen : We the People Portfolio-Based Program, Level 1*. CA., USA.

ความมีเหตุผล

วีระ สุดสังข์. (2550). การคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดอย่างสร้างสรรค์.
กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น,

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2541) คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการ
พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3 : กรุงเทพฯ.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ. (2550). ประมวลคำในพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. พิมพ์ครั้งที่ 5 : กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ศูนย์การเรียนรู้การเมืองในระบบอบประชาธิปไตย. (2554). บันทึกการเรียนรู้ประชาธิปไตย
และการเลือกตั้ง. สงขลา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2553). คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
ประชาธิปไตย สำหรับครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 -3. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด สหยาบลิ้มและการพิมพ์, 2553.

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. (2544). ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ. กรุงเทพฯ
: ไทยวัฒนาพานิช

เท็ดพงศ์ คงจันทร์. (2551) คดีปกครองที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (คดีหมายเลขแดงที่
อ. 378/2551) สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2554 จาก 25 กรกฎาคม 2555
http://www.admincourt.go.th/00_web/environment/en9-dog.htm

รายชื่อคณะกรรมการ

คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง : รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (ศาสตราจารย์ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ) กรรมการที่ปรึกษา	
นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
เลขาธิการสำนักงานสภาการศึกษา หรือผู้แทน	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ โลหิตกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาวุธ	กรรมการ
นายกู้เกียรติ ภูมิรัตน์	กรรมการ
ดร.พิมล หรือตระกูล	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นางอังสนา พิไสยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชษฐ ยังตรง	กรรมการ
ดร.เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจรรุวรรณ แก้วมะโน	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวจินห์จุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า (รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย) กรรมการที่ปรึกษา	
นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล	กรรมการ
นายวิลาศ ไลหิตกุล	กรรมการ
นางแสงระวี วาจาอุท	กรรมการ
นางวันเพ็ญ สุทธากาศ	กรรมการ
นายภู่เกียรติ ภูมिरัตน์	กรรมการ
นางอังสนา พิไสยสามนต์เขต	กรรมการ
นายพิเชฐ ยังตรง	กรรมการ
นางอารี ชมภู	กรรมการ
นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	กรรมการ
นางสาวศรัณยู หมั่นทรัพย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวจินห์จุฑา ลิ้มสวัสดิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสุพรรณิ รักษาศรี	ผู้ช่วยเลขานุการ

ชื่อหนังสือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา - ความมีเหตุผล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

หนังสือ. -- กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2558. 78 หน้า.

ISBN 978-974-.....

ที่ปรึกษา	วิทวัส ชัยภาคภูมิ	
บรรณาธิการ	ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ศรัณยู หมั่นทรัพย์	
คณะผู้เขียน	กิตติภัททาณัฐ ศุภวิชญ์พิสิฐกุล จารุวรรณ แก้วมะโน มนตรี กรรพุมมาลย์ ศิริินภา กรรพุมมาลย์ ศรัณยู หมั่นทรัพย์ สันติศักดิ์ ผุดเอียด อารี ชมภู	จินห์จุฑา ลี้มสวัสดิ์ พิเชษฐ ยิ่งตรง วันเพ็ญ สุทธากาศ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ สราญรัตน์ อ้วนละมัย สุทธิชัย ปัญญาโรจน์ อังสนา พิไลยสามนต์เขต
พิธีกรอักษร	ระพีพรรณ ทิวสระแก้ว	
สสม.	
ราคา	
พิมพ์ครั้งที่	กันยายน 2558 จำนวน เล่ม	
สงวนลิขสิทธิ์	© 2558	
ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า		
พิมพ์ที่	
จัดพิมพ์โดย	สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้) เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 http://www.kpi.ac.th โทรศัพท์ 0-2141-9600 โทรสาร 0-2143-8181	

คำนำ

ภาวศึกษาอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ได้ฝึกฝนทักษะ และบ่มเพาะทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพนั้นมีบทบาทอย่างมากต่อทุกประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อรากฐานความเป็นประชาธิปไตย และการได้ฝึกฝนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นพลเมืองคุณภาพนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม สันติสุข และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

สถาบันพระปกเกล้า ได้จัดการศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไปมาตลอดระยะเวลา 17 ปี และตระหนักในความสำคัญของความรู้ที่เป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่ต้องเสริมสร้างให้กับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนอันเป็นรากฐานของสังคม ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของความเป็นประชาธิปไตยและเตรียมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและเป็นฐานรากมั่นคงของสังคมต่อไป สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จึงได้พัฒนาหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาขึ้น

หลักสูตรดังกล่าวพัฒนาขึ้นจากงานวิจัยและประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมและตอบสนองความต้องการพัฒนาพลเมืองของสังคมไทย โดยยังคงหลักการประชาธิปไตยไว้เป็นสำคัญ และหวังให้เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนและในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

สำหรับหนังสือหลักสูตรและคู่มือ รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนาเล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนสำหรับชั้นเรียนและในการฝึกอบรมสำหรับชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งหากมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์การสร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากประชาธิปไตยและพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและเป็นที่ยั่งยืนต่อไป

นาย วิทวัส ชัยภาคภูมิ
รองเลขาธิการ สถาบันพระปกเกล้า
ประธานคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
กันยายน 2558

คำนำในการจัดพิมพ์

หนังสือหลักสูตรและคู่มือ **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา** เล่มนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ผลิตขึ้นเพื่อให้ประกอบการเรียนการสอนที่สามารถใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและการฝึกอบรมทั่วไป ทางสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงเนื้อหาและกรณีศึกษา เพื่อให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทไทย

อย่างไรก็ตาม การออกแบบหลักสูตรที่เน้นการใช้กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาวิธีการคิดวิเคราะห์ การใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ การยืนยันและปกป้องความคิดเห็นของตนเองนั้น เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น การรับฟัง การวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง การแสดงเหตุผล การเสนอข้อโต้แย้ง และการฝึกฝนทักษะของการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอื่นๆ อีกหลายประการ ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ดังกล่าว ผู้สอนต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และต้องมีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ขอสนับสนุนการนำหนังสือนี้ไปใช้ถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างวิถีประชาธิปไตยที่มีฐานรากของความคิดที่ชัดเจน เพื่อพัฒนาพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณภาพสืบต่อไป

นาย ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
สถาบันพระปกเกล้า
กันยายน 2558

สารบัญ

คำนำ	๓
คำนำในการจัดพิมพ์	๔
บทนำ	๗
• เป้าหมายของหลักสูตร	9
• หลักการสำคัญของหลักสูตร	9
• โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร	10
• การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้	17
• ประโยชน์ของหลักสูตร	19
หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ	20
• หลักการสร้างการเรียนรู้	20
• วิธีการสอน	21
• การประเมินผลการเรียนรู้	35
บทนำหน่วยการเรียนรู้	๓๗
หน่วยที่ 1 ความมีเหตุผล คืออะไร	๓9
บทที่ 1 ความมีเหตุผลหมายถึงอะไร	41
บทที่ 2 แหล่งที่มาของความมีเหตุผล	44

หน่วยที่ ๒ ประโยชน์และต้นทุนของความมีเหตุผล	๔๘
บทที่ ๓ ผลที่ตามมาของความมีเหตุผลและไม่มีเหตุผล	49
บทที่ ๔ การตัดสินใจระหว่างประโยชน์และต้นทุนของความมีเหตุผล	51
หน่วยที่ ๓ การตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามเหตุผล ที่มีความใกล้เคียงกัน หรือขัดแย้งกัน	๕๕
บทที่ ๕ คุณค่าและประโยชน์ที่ใกล้เคียงกันหรือขัดแย้งกันของความเหตุผล	57
บทที่ ๖ การตัดสินใจระหว่างเหตุผลที่สำคัญใกล้เคียงกันและขัดแย้งกัน	60
หน่วยที่ ๔ การประเมิน และตรวจสอบความมีเหตุผล	๖๔
บทที่ ๗ การตรวจสอบความมีเหตุผล	66
บทที่ ๘ บุคคลกับความมีเหตุผล	71
บทที่ ๙ ผู้มีอำนาจหน้าที่กับความมีเหตุผล	73
บรรณานุกรม	๗๕
รายชื่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร	๗๗
รายชื่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตร	๗๘

บทนำ

หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

การวิปครองระบอบประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติ ด้วยหลักสิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ที่พลเมืองต้องให้ความสำคัญและใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนของพลเมืองและผู้ปกครองภายใต้ระบอบการปกครองดังกล่าว

ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต่อหลักการประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เพราะความรู้ ความเข้าใจเหล่านั้นจะช่วยให้บุคคลมีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยได้ไม่ยาก

ในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ นักเรียนจะได้เข้าใจความหมายของหลักการเหล่านั้นผ่านการฝึกฝนคุณลักษณะสำคัญ คือ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ โดยจะให้ทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ว่าสถานการณ์ในชีวิตประจำวันนั้นเกี่ยวข้องกับหลักการประชาธิปไตยอย่างไร และในฐานะพลเมืองจะตัดสินใจอย่างไร จะปฏิบัติตนอย่างไร

นอกจากนี้ สาระสำคัญในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองที่พึงปรารถนา ยังสอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกระบวนการวัดและประเมินผล ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสามารถที่จะนำกระบวนการไปพัฒนาความคิดเชิงวิเคราะห์ และปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของ 8 กลุ่มสาระหลัก ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย,คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สุขศึกษาและพลศึกษา, ศิลปะ, การงานอาชีพและเทคโนโลยี, ภาษาต่างประเทศ

สมรรถนะของผู้เรียน

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ท้ายที่สุด ทั้งหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีกระบวนการและสาระสำคัญที่พัฒนาเยาวชนของชาติ ในด้านการใช้เหตุและผล การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และพัฒนาตามศักยภาพของวัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

เป้าหมายของหลักสูตร

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับรากฐานที่เป็นหลักของประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. เพื่อพัฒนาทักษะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับรากฐานเหล่านั้นเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีและเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย
3. เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเต็มใจ และทักษะในการใช้กระบวนการทางประชาธิปไตยในการตัดสินใจและจัดการกับปัญหาทั้งระดับส่วนตัวและระดับสาธารณะ

หลักการสำคัญของหลักสูตร

หลักการสำคัญของการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสอน การเลือกใช้กิจกรรม หรือ การประยุกต์ใช้หลักสูตร มีดังนี้

1. เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่สร้างทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการคิดวิเคราะห์
2. ให้ความสำคัญกับหลักการประชาธิปไตย คือ หลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม อันเป็นหลักสากล เพื่อสามารถใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการตัดสินใจ
3. คำนึงถึงบริบทของสังคม วัฒนธรรมไทย ร่วมกับการเรียนรู้สังคม วัฒนธรรมอื่นไปพร้อมกัน

ดังนั้น บทบาทของการศึกษาสำหรับหลักสูตรนี้จึงเป็นไปเพื่อ

- 1) ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการ *เลือกสิ่งที่ดีที่สุดได้อย่างมีสติปัญญาด้วยตัวของเขาเอง*
- 2) ดังนั้น นักเรียนต้องเรียนรู้ว่าจะคิด *อย่างไร* มากกว่า *จะคิด อะไร*

การใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนที่เป็นไปตามหลักพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาและการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว จะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาความมั่นใจ ความมีเหตุผลต่อหลักการและเกิดแนวทางปฏิบัติ และได้บ่มเพาะค่านิยมที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ และพัฒนาสังคมการเมืองไทยให้ดียิ่งขึ้น

โครงสร้างและแนวทางการใช้หลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตรนี้ประกอบด้วยคุณลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ โดยเรียงลำดับการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ดังนี้

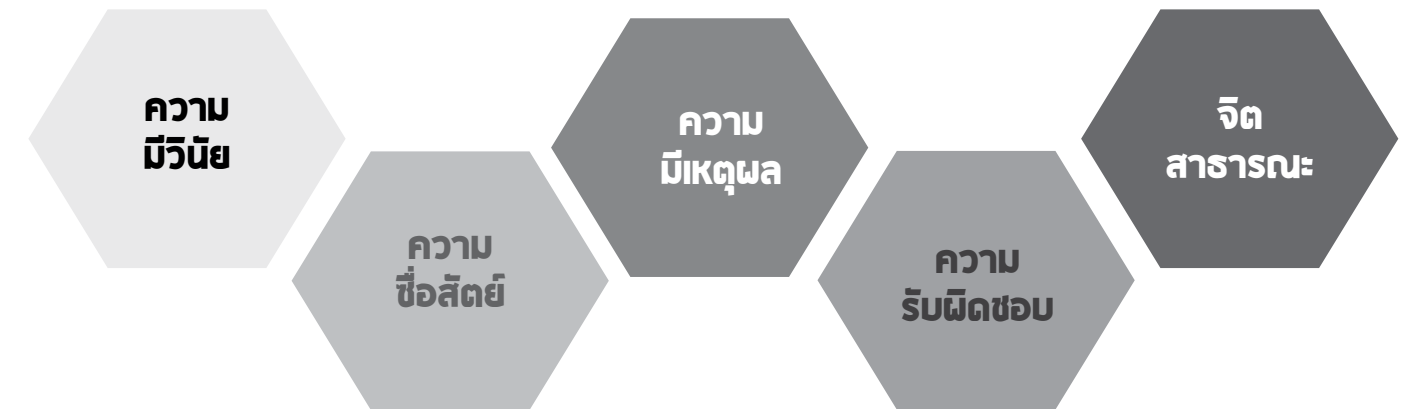
1. ขั้นตอนการทำความเข้าใจและสร้างแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง โดยต้องรู้และตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะนั้นต่อสังคมประชาธิปไตยด้วย
2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ประโยชน์ที่จะบุคคล ชุมชน และสังคมจะได้รับหากพลเมืองมีคุณลักษณะนั้น และต้นทุนหรือสิ่งที่บุคคล ชุมชน และสังคมต้องเสียสละหรืออุทิศให้หากพลเมืองมีคุณลักษณะดังกล่าว
3. ขั้นตอนการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจเลือกหรือปฏิบัติต่อสถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน หรือสถานการณ์ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน
4. ขั้นตอนการนำความรู้ไปปฏิบัติ พัฒนา และสร้างความยั่งยืน ด้วยการรู้จักประเมินตนเอง ประเมินชุมชน และประเมินสังคม

โดยแต่ละคุณลักษณะจะพัฒนาเป็น 1 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วยหน่วยย่อย 4 หน่วย โดยมีบทบาทของหน่วยการเรียนรู้ที่เริ่มต้นด้วยพระบรมราชาธิราช และการอธิบายภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้ว่าเป็นอย่างไร เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร จากนั้นจะลำดับหน่วยย่อยของทุก ๆ คุณลักษณะ ดังนี้

1. หน่วยที่ 1 เริ่มต้นที่การทำความเข้าใจกับนิยาม ความหมาย และความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ ซึ่งจะนำไปตามหลักและปรัชญาประชาธิปไตยในหลักการสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวมาแล้ว
2. หน่วยที่ 2 การเรียนรู้ เกี่ยวประโยชน์และต้นทุนของการมีคุณลักษณะนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และเลือกปฏิบัติในหน่วยต่อไป
3. หน่วยที่ 3 เรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ โดยนำหลักการประโยชน์และต้นทุนมาวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ
4. หน่วยที่ 4 ให้ความสำคัญกับการประเมินคุณลักษณะ การพัฒนา และการคงไว้ซึ่งคุณลักษณะที่สร้างขึ้นมานั้น

ทั้งนี้ แต่ละหน่วยย่อยจะประกอบด้วยบท ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นกรณีตัวอย่างกรณีศึกษาคำถามจากภาพและเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้ รวมทั้งการประยุกต์ใช้แนวความคิด ที่จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ของคุณลักษณะกับประสบการณ์ประจำวันของนักเรียน และช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของพวกเขา กับสังคมและการเมือง จากใกล้ตัวไปไกลตัว จากสังคมเล็กไปสู่สังคมการเมืองของประเทศ และความรู้เกี่ยวกับประเทศอื่นๆ โดยเทคนิคการสอนจะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรื่อง การแสดงความคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะมีรายละเอียดกล่าวถึงเทคนิคต่างๆ ดังจะกล่าวถึงใน *หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และวิธีการสอน* ต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ได้แก่

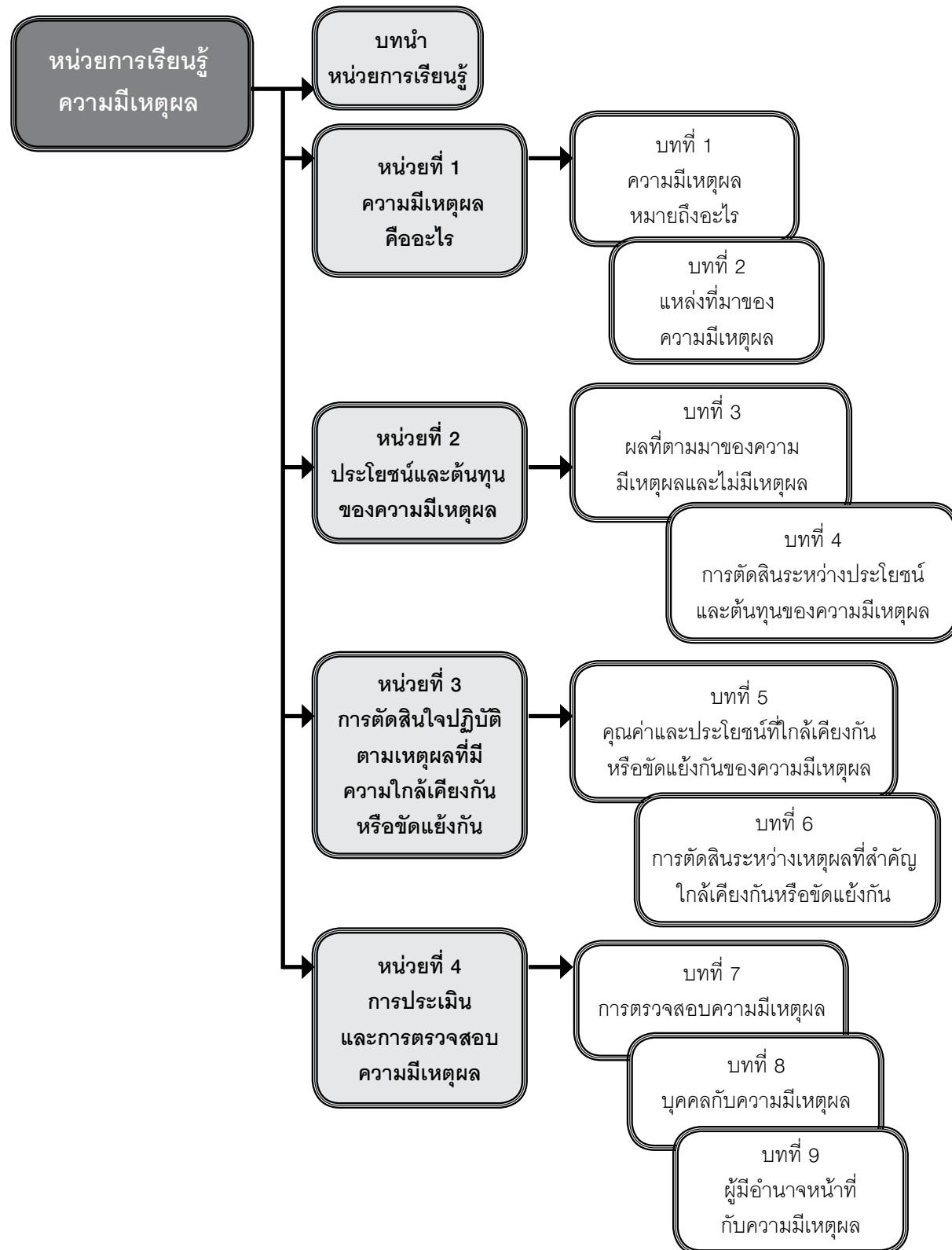
แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย บทนำ 1 บท และ หน่วยย่อย 4 หน่วย

แต่ละหน่วยย่อย ประกอบด้วย บทเรียน จำนวน 2-3 บท

แต่ละบท ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล กิจกรรมกลุ่มเพื่อฝึกฝนการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น คำถามเพื่อการเรียนรู้ กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพ และเครื่องมือช่วยคิดในรูปของตาราง ผัง หรือแผนภูมิ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามหลักการเรียนรู้

แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้เป็นดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ ความมีเหตุผล

นิยามศัพท์

ความหมายของคุณลักษณะพลเมืองในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนานี้ เป็นความหมายที่พัฒนาจากหลักการประชาธิปไตย และแนวทางประพฤติปฏิบัติตนของผู้เป็นพลเมืองที่มีวิถีการดำเนินชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย ดังนี้

ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ รวมทั้งข้อปฏิบัติ กฎ และระเบียบที่เป็นกลไกสำคัญในการช่วยให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตนที่ยึดมั่นในความซื่อตรง จริงใจ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดที่มีเหตุผล มีความชัดเจนในความเข้าใจ มีความกระจ่างชัดเจน ต่อประเด็นต่างๆ มีความรู้หรือข้อมูลเป็นพื้นฐาน มีการรับ ให้ และใช้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

ความรับผิดชอบ หมายถึง หน้าที่หรือพันธะที่จะต้องทำบางสิ่งหรือไม่ทำบางสิ่ง

จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน

นอกจากนี้ ในทุก ๆ หน่วยการเรียนรู้ จะมีคำว่า “ประโยชน์ (benefit)” “ต้นทุน (cost)” ข้อดี ข้อเสีย ผลดี ผลเสีย ภาวะ ผลกระทบ ซึ่งเป็นกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันในการใช้ และมักจะพบอยู่ในบทที่มีการวิเคราะห์หาเหตุผลเพื่อเลือกหรือตัดสินใจต่อสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือกรณีศึกษาที่ตัดสินใจได้ยาก

ประโยชน์ ข้อดี ผลดี หมายถึง
ผลประโยชน์ สิ่งที่จะได้รับกลับมา
ที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนรวม
ที่ดี สังคมที่ดี

ต้นทุน ข้อเสีย ผลเสีย ภาระ ผลกระทบ หมายถึง การ
เสียสละ การลงทุน การแบกภาระ ผลกระทบ หรือ การ
สูญเสีย บางสิ่งบางอย่าง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทั้งที่เป็น
รูปธรรม และเป็นนามธรรม เพื่อการได้รับบางสิ่งบางอย่าง
ที่เป็นผลดี เป็นประโยชน์ กลับมา ในที่นี้มีความหมายของ
ต้นทุนทางสังคมเป็นหลัก

และสิ่งสำคัญคือ นักเรียนต้องเข้าใจคำว่า “เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)”

“เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่
ช่วยในการคิดวิเคราะห์ จัดระบบความคิดและทำความเข้าใจ และช่วย
ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณา ประเมิน และตรวจ
สอบ ประเด็นต่างๆ ในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือในการนำไปสู่
การประพฤติปฏิบัติที่มีหลักการ มีเหตุผล และมีความเป็นประชาธิปไตย

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการ
ทำความเข้าใจและการนำไปใช้

4 หลักการสำคัญในการสอนหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา

1. ต้องให้ผู้เรียนเข้าใจความหมาย “ตามหลักสูตร” ที่มีฐานคิดจากหลักการประชาธิปไตย
2. ต้องเรียนรู้การวิเคราะห์ พลเมืองประชาธิปไตยต้องวิเคราะห์เป็น โดยเรียนรู้ผ่าน
การวิเคราะห์ ประโยชน์และต้นทุนของคุณลักษณะต่างๆ การตัดสินใจในสถานการณ์
ต่างๆ ด้วยหลักการที่ว่า ทุกคุณลักษณะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ เปรียบเหมือนเหรียญ
ที่มีสองด้าน การสอนให้นักเรียนวิเคราะห์ได้วิเคราะห์เป็นของหลักสูตรนี้ จะนำไปสู่การ
“มีจุดยืน” อย่างมีเหตุผล อธิบายได้ว่า ณ จุดยืน ไม่ว่าจะเป็นหยุดยั้งทางความคิดหรือ
จุดยืนในการเลือกปฏิบัติหรือเลือกกระทำสิ่งใดนั้น เป็นไปด้วยเหตุผลอะไร มีประโยชน์
อย่างไร มีต้นทุนอะไรที่ต้องเสียสละไปบ้าง ซึ่งในที่สุด ผลลัพธ์ของการสอนการวิเคราะห์
เป็น อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ และในที่สุดการสอนให้วิเคราะห์ประโยชน์
และต้นทุน ก็จะทำให้เกิดพลเมืองที่มีจุดยืนของตนเอง ไม่เชื่อ ไม่น้อมเอียง ไม่ถูกชักจูง
ไม่ถูกโน้มน้าวและเชื่อโดยปราศจากเหตุผล
3. การสอนให้ใช้ตารางช่วยคิด หลักสูตรนี้ผู้สอนต้องฝึกฝนให้นักเรียนใช้ตารางช่วยคิด
ซึ่งเป็นเครื่องมือในการจัดระบบความคิด ทำให้นักเรียนฝึกฝนการคิดที่เป็นขั้นเป็นตอน
จำแนกแยกข้อมูล นำไปสู่อารมณ์ที่เกิดจากกระบวนการคิดที่ถ่วงถ่วงอย่างเป็นระบบ
การเขียน การบันทึก หรือการกรอกข้อมูลทางความคิดลงในตารางช่วยคิด แต่ละ
ขั้นตอนจะช่วยให้การคิดหาคำตอบและการตัดสินใจต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น
นักเรียนที่ได้ฝึกฝนการใช้ตารางช่วยคิด จะได้ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะ
ทำให้นักเรียนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ในที่สุด พลเมืองของเราก็จะเป็น
ผู้ที่รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ

4. การเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่ชีวิตประจำวัน เพราะประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต คือหลักในการดำเนินชีวิต คือ วัฒนธรรมที่ต้องสร้าง ดังนั้น ความรู้ ทักษะ ที่เรียนรู้จากห้องเรียนต้องนำไปสู่ชีวิตจริงได้ การทำกิจกรรมหรือการมอบหมายกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเชื่อมโยง ความรู้เหล่านั้นไปสู่เหตุการณ์ สถานที่จริงหรือการนำผู้ที่มีประสบการณ์มาร่วมแบ่งปันการเรียนรู้ จะเป็นการสร้างระบบเชื่อมโยงให้นักเรียนสามารถนำความไปใช้ ประเมินพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตจริงที่เกิดขึ้นทุก ๆ วันได้

จากแนวทางการสอนที่สำคัญดังกล่าว ผู้สอนจึงจะเลยไม่ได้ในการสอนรากฐานประชาธิปไตยในทั้ง 4 หลักการสำคัญ ซึ่งแม้การนำหลักสูตรไปใช้จะไม่ได้บังคับจำนวนชั่วโมง หรือจำนวนคาบ หรือจำนวนหน่วยกิต แต่หากต้องการนำไปใช้ ผู้สอนต้องออกแบบการสอนจำนวนชั่วโมง จำนวนคาบ ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างครอบคลุมทั้ง 4 หลักสำคัญ

แนวทางการใช้หลักสูตร

ในการนำหนังสือหลักสูตรและคู่มือนี้ไปใช้สอน ด้วยศักยภาพของผู้สอนจะต้องประเมินความพร้อมของเวลา ของผู้เรียน รวมทั้งสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ และนำไปสู่การตัดสินใจบริหารจัดการเวลาในการทำกิจกรรม การคัดเลือกกิจกรรม หรือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม และคงไว้ซึ่งหลักการสำคัญในการสอนทั้ง 4 หลัก

ผู้สอนอาจสอนเนื้อหาทั้งหมด หรืออาจเลือกเฉพาะแนวความคิดที่สัมพันธ์กับเป้าหมายในการสอนแต่ละครั้ง แต่ละเทอม และตามผลลัพธ์ที่ต้องการจากการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งสามารถเลือกสอนเรื่องที่ต้องการได้ตามลำดับก่อน-หลังที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม เช่น ถ้าผู้สอนเลือกสอนเพียงบทเรียนเดียว ผู้สอนก็มุ่งเป้าหมายไปที่วัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้น ๆ และประเมินผลผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน ไม่ใช่เป้าหมายของทั้งหลักสูตรหรือทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งหมด

ผู้สอนอาจเลือกสอนคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโอกาส สถานการณ์ เวลา หรืออื่น ๆ หรืออาจเลือกสอนบางหัวข้อ หรือ อาจเลือกใช้กิจกรรม กรณีศึกษา แบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ ภาพนำเสนอ มาใช้เองได้ตามความเหมาะสมและตามความเป็นปัจจุบันของสังคม รวมทั้งอาจปรับใช้เทคนิคการสอน หรือเลือกใช้เทคนิคการสอนในแบบอื่นที่เหมาะสมก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ต้องตระหนักต่อเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบ

สิ่งสำคัญคือผู้สอนต้องเข้าใจอย่างชัดเจนต่อจุดมุ่งหมายของบทเรียนแต่ละบท และวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้โดยภาพรวมว่าต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใด พัฒนาทักษะด้านไหน และสร้างทัศนคติใด เพราะความเข้าใจที่ชัดเจนนั้นจะช่วยให้ผู้สอนสามารถปรับประยุกต์ใช้กิจกรรม กรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา ภาพประกอบการเรียนการสอน การตั้งคำถามเพื่อคิดวิเคราะห์ หรือพัฒนาเครื่องมือช่วยคิดได้ตามความเหมาะสม เป็นปัจจุบัน และตรงกับเป้าหมายของหลักสูตรได้เองและมีประสิทธิภาพ

ในการสรุปการเรียนรู้ หรือสรุปการคิดวิเคราะห์ ผู้สอนต้องตระหนักไว้เสมอว่า คุณลักษณะทั้ง 5 คุณลักษณะไม่ได้เป็นอิสระต่อกัน แต่มีความเชื่อมโยงกัน กรณีศึกษาเรื่องเดียวกันอาจนำไปสู่การเรียนรู้ได้หลายคุณลักษณะ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หรือในบางครั้งอาจขัดแย้งกัน ทั้งนี้ ขึ้นกับการตีความที่อาจแตกต่างกันในสถานการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องยึดหลักการสำคัญของหลักสูตรดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นไว้เป็นสำคัญ

การสะท้อนประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้

การให้นักเรียนประเมินว่า ตนเองได้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียนบทนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นประโยชน์อย่างมากทั้งต่อนักเรียนและผู้สอน การประเมินสะท้อนให้เห็นประสบการณ์ที่ได้รับ สิ่งที่ได้เรียนรู้หลังจบการเรียนการสอนในแต่ละแนวความคิดของคุณลักษณะ *ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ และ จิตสาธารณะ* หรือเมื่อจบทั้งหลักสูตรแล้ว ทั้งนี้รวมไปถึงความคิดเห็นที่ผู้เรียนมีต่อเนื้อหาและวิธีการเรียนการสอนที่ใช้

ในการสรุปแนวความคิดเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ต่อหลักสูตร ให้ใช้ “แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน” และให้ทุกคนตอบลงในเอกสาร โดยให้นักเรียนคิดไตร่ตรองและประเมินประสบการณ์การเรียนของตนเองและของทั้งชั้นเรียน และให้มีการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนได้รับประสบการณ์และได้เรียนรู้จากหลักสูตร

การสะท้อนการเรียนรู้ ต้องทำด้วยการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อสะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนหรือกิจกรรมที่สำเร็จลงได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของการเรียนการสอน และเป็นการเรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แบบสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียน

เมื่อนักเรียนของจบการศึกษาในแต่ละหัวข้อ นักเรียนต้องวิเคราะห์และไตร่ตรอง เพื่อประเมินวิธีการเรียนการสอน และสิ่งที่เรียนรู้ รวมทั้งเป็นโอกาสในการทบทวนถึงสิ่งอื่นๆ ที่อาจเรียนรู้ได้ และสามารถนำไปใช้ในการเรียนหัวข้อที่คล้ายกัน

จงใช้คำถามต่อไปนี้ในการประเมินและสะท้อนประสบการณ์

1. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ และจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการเรียนหัวข้อนี้
2. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับหัวข้อนี้ ทั้งจากการอ่าน การอภิปรายในห้อง และการคิดวิเคราะห์
3. **ข้าพเจ้า** ได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
4. **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนได้เรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใดบ้างจากประสบการณ์เรียนรู้
5. **ข้อท้าทาย** ของการจับคู่ทำงาน ร่วมกับเพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คืออะไร
6. **ข้อดี** ของการทำงาน ร่วมกับ เพื่อนให้ห้องเรียน และการทำงานกลุ่มย่อย คือ อะไร
7. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** ทำได้ดีในบทเรียนนี้ คืออะไร
8. สิ่งที่ **ข้าพเจ้า** จะทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หาก **ข้าพเจ้า** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก
9. สิ่งที่ **พวกเรา** ทั้งห้องเรียนทำได้ดีคืออะไร
10. สิ่งที่ **พวกเรา** ต้องการทำให้ต่างออกไปจากครั้งนี้ หากครั้งหน้า **พวกเรา** มีโอกาสเรียนในหัวข้อนี้หรือหัวข้อที่คล้ายกันนี้อีก

ประโยชน์ของหลักสูตร

เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตรนี้แล้ว ความรู้และทักษะที่นักเรียนได้รับ จะช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ด้วยการคิดด้วยตนเอง การหาเหตุผลด้วยตนเอง การหาข้อสรุปได้ด้วยตนเอง และการปกป้องหลักการและแนวคิดที่ถูกต้องดีงามของตนเองได้ และสิ่งนี้เอง จะทำให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีบทบาทอย่างเข้มแข็งคนหนึ่งของสังคม

หลักการสร้างการเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

หลักการสร้างการเรียนรู้

ส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอ หลักการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพได้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างทั่วถึงในระหว่างนักเรียน วิธีสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและร่วมมือกัน เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของพลเมืองและการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ วิธีการสอนเหล่านี้ได้แก่ การทำงานกลุ่มย่อย การจำลองสถานการณ์ การแสดงบทบาทสมมติ

2. เนื้อหาการเรียนรู้ที่เป็นจริงและครอบคลุมถึงทุกประเด็นปัญหา การเรียนรู้และการฝึกฝนต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างครอบคลุมตามความเป็นจริง เป็นส่วนองค์ประกอบสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้านในประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงและเป็นการสร้างโอกาสในการคิดวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่เป็นจริงในสังคม ซึ่งในการเรียนการสอนเนื้อหาที่เป็นจริงหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมนั้น ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความสมดุลระหว่างความมั่นใจและความเชื่อถือนในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครอง กับ การวิพากษ์วิจารณ์ การนำหลักกฎหมายและการเมืองการปกครองนั้นมาใช้ในกรณีหรือประเด็นต่างๆ นั้น หากไม่แล้วถ้าสิ่งที่สะท้อนออกมาแต่ความล้มเหลวของระบบกฎหมายหรือการเมืองการปกครอง ก็จะทำให้นักเรียนไม่มีความเชื่อถือนะบบว่าจะรักษาระเบียบและความยุติธรรมของสังคมไว้ได้ ในทางตรงกันข้ามถ้านักเรียนเรียนรู้แล้วระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ไม่มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องเลย นักเรียนอาจกลางแกลงใจในความน่าเชื่อถือของผู้สอนหรือเนื้อหาสาระที่เรียนอยู่

3. การใช้วิทยากรภายนอกในชั้นเรียน การได้เรียนรู้จากบุคคลหลากหลายที่เป็นแบบอย่างในระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเหมาะสมกับความจริงให้กับหลักสูตร ทั้งยังเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาทัศนคติเชิง

บวกต่อระบบกฎหมายและการเมืองการปกครองอีกด้วย การใช้วิทยากรภายนอก เช่น นักกฎหมาย ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ตำรวจ สมาชิกสภานิติบัญญัติ อย่างเหมาะสมในชั้นเรียนจะเชื่อมโยงความสนใจของนักเรียนในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพให้เพิ่มขึ้น ทั้งยังส่งผลตอบสนองในเชิงบวกต่อผู้สอนและต่อสถานศึกษาอีกด้วย

4. การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้อำนวยการและผู้บริหารสำคัญคนอื่นๆ ของสถานศึกษา กุญแจสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถาบันการศึกษาให้เกิดผลสำเร็จคือ การสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหารโดยเฉพาะผู้อำนวยการของโรงเรียน ได้แก่ การเอื้อให้ผู้สอนได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน การให้รางวัลกับผู้สอนสำหรับผลงานที่ดีเด่น การช่วยผู้สอนอธิบายและให้เหตุผลกับผู้คนในชุมชนภายนอกโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองนี้ และส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านความรู้และความชำนาญที่จำเป็นต่อการดำเนินหลักสูตร

โดยทั่วไปหลักสูตรหรือโครงการสร้างพลเมืองจะได้ผลเมื่อนักเรียนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างแข็งขัน การวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองและการอภิปรายจะมีประโยชน์อย่างยิ่ง และต้องนำมาใช้ฝึกฝนอย่างเป็นระบบ การฝึกฝนด้านการคิดวิเคราะห์ พัฒนาการด้านความรู้และความประพฤติก็ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กันในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมประชาธิปไตย

วิธีการสอน

ต่อไปนี้เป็นวิธีการสอนที่ใช้อธิบายในหนังสือ **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา** การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และช่วยให้ผู้สอนออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยและสร้างคุณลักษณะที่พึงปรารถนานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญคือ วิธีการสอนได้รวมวิธีการประเมินการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สอนนำไปใช้เป็นแนวทางประเมินผล การสอนในแต่ละครั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹

¹ ปรับปรุงจากหนังสือ Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

1) การตั้งคำถาม

เป้าหมายในการตั้งคำถาม คือ การช่วยเพิ่มพูนความสามารถให้กับนักเรียนเพื่อบรรลุการตัดสินใจที่เชื่อถือได้และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ และประเมินแนวคิดต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็น และต้องมีการวางแผนในการถามเป็นอย่างดี

ประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น ที่ผู้สอนต้องเตรียมการและวางแผนอย่างรอบคอบในการถามคำถาม มีดังนี้

1. **ความรู้** คำถามต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเฉพาะ เช่น ความรับผิดชอบ หมายถึงอะไร มีแหล่งที่มาจากไหนบ้าง
2. **ความเข้าใจ** คำถามต้องแสดงให้เห็นความสามารถในการเข้าใจความหมายของเนื้อหา ซึ่งอาจแสดงให้เห็นโดยการแปลเนื้อหาจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หรือโดยการตีความหมายของเนื้อหา เช่น ให้อาสาสมัครแสดงตัวอย่างของคนๆ หนึ่งที่มีความซื่อสัตย์ หรือตั้งคำถามว่า อะไรคือแนวคิดที่สำคัญของบทเรียนความซื่อสัตย์
3. **การประยุกต์ใช้** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้เนื้อหาที่เรียนรู้มา กับสถานการณ์แบบใหม่ๆ เช่น ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ที่นักเรียนสามารถนำแนวคิดจากที่เรียนไปใช้ได้ หรือนักเรียนจะปรับปรุงวินัยของสมาชิกในกลุ่มทำรายงานของนักเรียนได้อย่างไร
4. **การวิเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถในการจำแนกเนื้อหาออกเป็น ส่วนประกอบหลายๆ ส่วน การระบุถึงส่วนประกอบต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ด้วย เช่น ผลที่ตามมาของการมีจิตสาธารณะในครั้งนี้อะไร ผลที่ตามมาจากการมีวินัยข้อใดเป็นประโยชน์ ข้อใดเป็นต้นทุน
5. **การสังเคราะห์** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะรวมส่วนประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่สิ่งเดียว โดยเน้นเรื่องการสร้างแบบแผนใหม่ทางความคิด เช่น วิธีการใดบ้างที่สามารถนำมาใช้หากเราต้องการสร้างความมีวินัยในมหาวิทยาลัย
6. **การประเมิน** คำถามเกี่ยวข้องกับความสามารถที่จะตัดสินคุณค่าของเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายกำหนด อาจเป็นวิธีการเลือกระหว่างความรับผิดชอบหลายๆ อย่างที่สำคัญพอๆ กันหรือตัดสินว่ากฎหรือระเบียบฉบับหนึ่งเป็นกฎที่ดีตามหลักการหรือไม่ เช่น เครื่องมือช่วยคิด มีประโยชน์มากน้อยอย่างไรในการช่วยให้นักเรียนตัดสินใจว่าใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ อะไรคือผลที่อาจตามมาจากทางเลือกที่นักเรียนเสนอ

การกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์อาจทำได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

- o ตั้งคำถามขึ้นมาคำถามหนึ่ง แล้วให้นักเรียนจับคู่กันหาคำตอบ
- o ให้นักเรียนอธิบายคำตอบที่ได้ต่อชั้นเรียน สิ่งนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวนักเรียนเองและคนอื่น ๆ
- o ให้นักเรียนต่อยอดคำตอบของตนและของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ โดยการให้ข้อเท็จจริง ข้อมูล และความคิดเห็นเพิ่มเติม
- o ให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่งเสนอไปในชั้นเรียน
- o หลังจากถามคำถามไปแล้ว ให้ผู้สอนหยุดชั่วคราวอย่างน้อยสัก 7 วินาทีเพื่อให้นักเรียนมีเวลาได้คิด
- o ให้นักเรียนขยายความเกี่ยวกับคำตอบของพวกเขา หากคำตอบที่ได้นำเสนอมานั้นไม่ครบถ้วน
- o เรียกนักเรียนมากกว่าหนึ่งคนต่อหนึ่งคำถาม
- o ส่งเสริมให้นักเรียนตอบรับต่อคำตอบของเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ
- o เรียกทั้งนักเรียนที่อาสาและไม่อาสา

2) การอภิปรายในชั้นเรียน

การพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 5 นั้น ประกอบไปด้วยข้อโต้แย้ง ข้อถกเถียง และความเข้าใจที่อาจขัดแย้งกันบางหลักการ ซึ่งสำหรับการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ ต้องมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นแล้ว การอภิปรายเนื้อหาสาระของเรื่องถกเถียงกันอยู่จึงเป็นสิ่งจำเป็น และได้ทำให้มีโอกาสในการฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ การแสดงออกซึ่งประเด็นที่โต้แย้ง และเป็นการแสดงจุดยืนของตน

การอภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อข้อโต้แย้งนอกจากทำให้หลักสูตรน่าสนใจแล้ว จะยังช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะในการตัดสินใจ ได้ประสบการณ์ในการจัดการกับความขัดแย้งของความคิด

ต่อไปนี้เป็นหลักการอภิปรายที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความกระตือรือร้นและความน่าสนใจต่อนักเรียนและผู้สอน และเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. เน้นเรื่องความถูกต้องตามกฎหมาย ให้หลักการประนีประนอม และใช้มติของคนส่วนใหญ่หลังมีการอภิปรายอย่างเต็มที่แล้ว เนื่องจากเหล่านี้คือหัวใจของสังคมประชาธิปไตย

2. ใช้ประเด็นการอภิปรายที่ชัดเจนเข้าใจได้ง่าย อาจเป็นเรื่องจริง อาจเป็นประเด็นหรือปัญหาที่นักเรียนประสบอยู่ในชีวิตจริง หรือ อาจเป็นประเด็นหรือหัวข้อที่อยู่ในความสนใจปัจจุบันมาอภิปรายก็ได้

3. หยิบยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นมาในอดีตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ว่าความขัดแย้งแบบเดียวกันนั้นได้รับการจัดการอย่างไร และให้เห็นคุณค่าและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา และอาจหยิบยกประเด็นที่ให้นักเรียนเห็นถึงบทบาทของพลเมืองในการช่วยให้ประเทศชาติไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ

4. สนับสนุนให้นักเรียนตรวจสอบ และนำเสนอมุมมองที่ขัดแย้งโดยไม่มีอคติ รวมทั้งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะหยิบยกมุมมองที่ขัดแย้งแตกต่างอื่น ๆ ที่นักเรียนมองไม่ได้ คำนึงถึงขึ้นมา

5. ให้นักเรียนมุ่งความสนใจที่การอภิปรายหรือการรับมือกับแนวคิดหรือมุมมองต่าง ๆ มากกว่าที่ตัวบุคคล ซึ่งให้เห็นว่าในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ นั้น ผู้คนที่มีเหตุผลทั้งหลายต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป ผู้สอนต้องสนับสนุนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับคนส่วนใหญ่ออกมาด้วย แม้จะมีเขาเพียงคนเดียวก็ตาม

6. ให้นักเรียนมองหาจุดที่จะทำให้เกิดการตกลงกันหรือยุติข้อขัดแย้งได้ จุดนั้นอาจประนีประนอมได้ หรืออาจไม่ได้ และเน้นให้นักเรียนเห็นว่าผลลัพธ์หรือข้อสรุปที่ได้จากเรื่องหนึ่ง ๆ อาจไม่สำคัญเท่ากับการได้พัฒนาความสามารถไปสู่การสรุปอย่างมีเหตุผล และแสดงออกอย่างมีมรรยาทโดยให้เกียรติต่อความคิดเห็นของผู้อื่น

7. ในการอภิปรายต้องสรุป จัดทำรายละเอียด ประเมินความเห็นที่แสดงออก และพิจารณาข้อเสนอทางเลือก

8. ก่อนเริ่มการอภิปรายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ผู้สอนต้องกำหนดหลักพื้นฐานบางประการไว้ ตัวอย่างเช่น

- o ทุกครั้งที่แสดงความคิดเห็น นักเรียนต้องให้เหตุผลประกอบ
- o รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างสุภาพเรียบร้อยและมีมรรยาท นักเรียนอาจถูกเรียกให้ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของเพื่อน ๆ หรือไม่อย่างไร
- o ทุกคนจะได้รับโอกาสให้พูด แต่จะให้พูดทีละคนเท่านั้น
- o อย่าได้เถียงในเรื่องตัวบุคคล แต่ได้เถียงด้วยเหตุผลและแนวความคิด
- o ทุกคนอาจเปลี่ยนความคิดเห็นได้ทุกเมื่อ แต่ต้องพร้อมที่จะให้เหตุผลประกอบ

3) การเรียนรู้โดยกลุ่มย่อย

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบทำงานร่วมกันโดยให้นักเรียนจับกลุ่ม ทั้งแบบจับคู่หรือเป็นกลุ่มย่อยดังนั้น การมีส่วนร่วมของนักเรียนแต่ละคนเป็นสิ่งจำเป็น นักเรียนไม่เพียงจะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมช่วยทางด้านความรู้ แต่ต้องได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาและใช้ทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมอีกด้วย

เพื่อช่วยให้ผู้สอนแบ่งกลุ่มได้อย่างเหมาะสม จึงขอเสนอขนาดของกลุ่มและลักษณะพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้น จากงานวิจัยของ เดวิด เอ เวลตัน (David A. Welton) และ จอห์น ที มัลแลน (John T. Mallan)² ดังนี้

1. **จับคู่ 2 คน** หรือ **กลุ่ม 2 คน** มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในระดับสูงและมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และหากเกิดความขัดแย้งขึ้นก็จะมีทางออกอื่นเนื่องจากไม่มีผู้สนับสนุนอื่น

2. **กลุ่มแบบ 3 คน** ค่อนข้างใช้อำนาจของเสียงส่วนใหญ่เหนือเสียงส่วนน้อย กลุ่มแบบ 3 คนเป็นโครงสร้างของกลุ่มที่มีเสถียรภาพมากที่สุด อาจมีการเปลี่ยนย้ายฝ่ายบ้างเป็นครั้งคราว

3. **กลุ่มที่มีจำนวนเป็นเลขคู่** ความขัดแย้งจะปรากฏมากขึ้นในกลุ่มประเภทนี้ เนื่องจากมีการจับกลุ่มย่อยของคนจำนวนเท่า ๆ กัน ทำให้หมดหนทางที่จะแก้ไข

4. **กลุ่มแบบ 5 คน** เป็นขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมที่สุดต่อการเรียนรู้ การเคลื่อนไหวภายในกลุ่มทำได้ง่ายและการแบ่งส่วนย่อย 2 : 3 ก็ยังทำให้คนส่วนน้อยมีเสียงสนับสนุน นอกจากนี้กลุ่มยังใหญ่พอสำหรับการจำลองสถานการณ์ และเล็กพอสำหรับการเข้ามีส่วนร่วมและการรู้จักกันเป็นการส่วนตัว

5. **กลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า 5 คน** เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จะมีความสามารถความชำนาญ และทักษะที่มากขึ้น ขณะที่ความยากในการจัดการให้สมาชิกทุกคนทำงานและให้ทุกคนมีโอกาสได้พูด รวมทั้งการประสานกิจกรรมของกลุ่ม ก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย

² David A. Welton และ John T. Mallan (1991) Children and Their World: Teaching Elementary Social Studies . สำนักพิมพ์ Houghton-Mifflin อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

นอกจากนี้ การจะให้ นักเรียนจัดกลุ่มกันเองตามใจชอบ หรือให้ผู้สอนเป็นผู้จัด เดวิด ดับบลิว จอห์นสัน (David W. Johnson)³ และคณะ อธิบายลักษณะเด่นของกลุ่มแบบต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. กลุ่มแบบที่นักเรียนเลือกกันเองมักจะมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่เสมอ ๆ โดยนักเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงก็จะเลือกผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงแบบเดียวกัน ผู้ชายจะเลือกผู้ชายด้วยกัน และผู้ที่มาจากต่างวัฒนธรรมก็จะเลือกพวกที่มีภูมิหลังแบบเดียวกัน

2. พฤติกรรมการทำงานในกลุ่มแบบเลือกกันเองจะมีน้อยกว่าในกลุ่มแบบที่ผู้สอนเลือกให้

3. ในกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันมีแนวโน้มว่าจะมีการคิดสร้างสรรค์มากกว่า มีการให้และรับคำอธิบายต่อกันบ่อยกว่า และใช้มุมมองที่กว้างกว่าในการอภิปราย การดัดแปลงวิธีการเลือกกลุ่มกันเองแบบที่ได้ผลดี คือ การให้นักเรียนเขียนรายชื่อเพื่อนในชั้นอีกสามคน ซึ่งเขาอยากจะทำร่วมด้วย จัดนักเรียนไว้กับเพื่อนคนหนึ่งที่เขาเลือกไว้และกับอีกคนหนึ่งซึ่งผู้สอนเลือกมา โดยให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนสำหรับนักเรียนที่ไม่มีผู้ใดเลือก

ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะทั่วไป ที่ผู้สอนอาจนำไปพิจารณาในการจัดกลุ่มทำงานกลุ่มย่อยในชั้นเรียน

1. ต้องมั่นใจว่านักเรียนมีทักษะที่จำเป็นในการทำงาน มิฉะนั้นพวกเขาจะทำได้ไม่นาน

2. ให้คำอธิบายที่ชัดเจนและตรวจสอบความเข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการที่ ให้ปฏิบัติในกิจกรรมหนึ่ง ๆ

3. ให้เวลาอย่างพอเพียงในการทำกิจกรรมได้รับมอบหมาย เตรียมกิจกรรมหรือการจัดการกับกลุ่มที่ทำงานเสร็จก่อนกลุ่มอื่น ๆ

4. มีความชัดเจนในการรายงานผลงานของกลุ่มต่อชั้นเรียน และต้องมีขั้นตอนในการเลือกสรรผู้ที่จะขึ้นมารายงาน

5. ติดตามการทำงานของกลุ่ม คอยชี้แนะแนวทางที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนา

4) เครื่องมือช่วยคิด (Intellectual tools)

หลักสูตรรากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่เพิ่งปรารถนา นี้ แตกต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ที่ให้นักเรียนได้ใช้เครื่องมือช่วยคิดในการเรียนรู้

บางสถานการณ์ บางประเด็นปัญหา หรือบางปรากฏการณ์ที่พบในสังคม และในชีวิตประจำวันนั้นยากที่จะวิเคราะห์หรือหาแนวทางแก้ไข ในหลักสูตรนี้จึงได้เสนอแบบฝึกหัดเพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ หรือกรณีศึกษา ที่มีความซับซ้อนยากที่จะวิเคราะห์ได้โดยง่าย และได้ออกแบบ “เครื่องมือช่วยคิด”

โดยเครื่องมือช่วยคิดจะช่วยให้นักเรียนฝึกหัดการคิดที่เป็นระบบมีขั้นตอนลดความซับซ้อนของเรื่องหรือประเด็นที่หาคำตอบ ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่จุดยืน คำตอบ หรือความคิดรวบยอดของนักเรียนได้ และในที่สุดจะช่วยให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการพิจารณา ประเมิน และตรวจสอบประเด็นในกรณีศึกษา หรือแบบฝึกหัด หรือ ในการนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่มีจุดยืน มีหลักการ มีเหตุผล ได้ในชีวิตจริง

เครื่องมือช่วยคิด อาจอยู่ในรูปของ ตาราง ผัง หรือ แผนภูมิ ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปใช้

นักเรียนที่ฝึกฝนการใช้เครื่องมือช่วยคิดจะเข้าใจประเด็น หรือไปถึงการตัดสินใจอย่างรอบรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ครั้งแล้วครั้งเล่ากับการตัดสินใจอีกหลายอย่างตลอดชีวิต

5) การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์

การสอนเชิงปฏิสัมพันธ์เป็นการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแสดงจุดยืนต่อประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทั้ง 5 เพื่อนักเรียนจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับประเด็นหรือปัญหาในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาทางการเมืองและสังคม ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ยังส่งเสริมอุปนิสัยและทักษะการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับนักเรียนในการปฏิบัติตนเช่นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ

³ David W. Johnson และ คณะ (1984) Circles of Learning: Cooperation in the Classroom สมาคมเพื่อ การควบคุมดูแลและพัฒนาหลักสูตร (the Association for Supervision and Curriculum Development) ค.ศ. 1984 อ้างใน Foundation of Democracy. Center for Civic Education, USA, 2005

กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของหลักสูตรนี้ประกอบด้วย การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าในกระบวนการออกกฎระเบียบ การกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น การพิจารณา (ร่าง) กฎกระทรวง (ใน ความมีวินัย) การรับฟังความคิดเห็นนโยบายรถคันแรก (ใน ความมีเหตุผล) การรับฟังความคิดเห็นเรื่องความขัดแย้งในการจำหน่ายอาหารในโรงเรียน (ใน ความรับผิดชอบ) และ การประชุมประชาคมหมู่บ้าน (ใน จิตสาธารณะ) ต่อไปนี้เป็นคำอธิบายวิธีการสอนดังกล่าว พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติในชั้นเรียนด้วย

5.1 การรับฟังความคิดเห็น

การรับฟังความคิดเห็นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตย ต้องฝึกฝนทักษะไว้เพื่อเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดกฎหมายหรือนโยบาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายนั้นๆ จัดขึ้น กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจัดขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อเนื้อหาหรือข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับ (ร่าง) กฎหมายหรือนโยบายนั้น

การแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการออกกฎหมายหรือนโยบายนั้น จะช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและกระบวนการของการรับฟังความคิดเห็น รวมถึงบทบาทและความรับผิดชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ คณะกรรมการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้นักเรียนยังจะได้ประสบการณ์ในการนำเสนอ การอธิบายความคิดเห็น การวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ต้นทุน และประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่นำมาอภิปราย วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อที่จะนำมาใช้ในการรับฟังความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่า นักเรียนเข้าใจถึงบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. เชิญวิทยากร ซึ่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ ตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติจากท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นวิทยากรรับเชิญในหัวข้อที่มีการรับฟังความคิดเห็น
3. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดกฎหมายหรือนโยบายดังกล่าว พร้อมทั้งกำหนดบทบาทให้ตามความเหมาะสม

3.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดให้มีสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติ (กำหนดจำนวนให้เหมาะสม หรือ ใช้หลักตามจำนวนของคณะกรรมการจริงก็ได้) แต่งตั้งให้หนึ่งในสมาชิกเป็นประธาน ทำหน้าที่ดำเนินการประชุมรับฟังความคิดเห็น

3.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น พิจารณาจำนวนและคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นขึ้นอยู่กับหัวข้อที่นำมาอภิปราย

3.3 พนักงานบันทึก บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ หากมีบุคคลนี้จะเป็นผู้บันทึกความเป็นไปในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และนำเสนอบทวิเคราะห์หรือบทสรุปของข้อเสนอแนะทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างการอภิปราย

3.4 นักข่าวหนังสือพิมพ์ บทบาทนี้อาจมีหรือไม่มีก็ได้ ซึ่งถ้าหากมีจะทำให้ นักเรียนเข้าใจในหน้าที่ของสื่อมวลชนในกระบวนการทางประชาธิปไตย หรืออาจมอบหมายให้นักเรียนเป็นตัวแทนของสำนักข่าวต่างๆ ที่มีทัศนคติแตกต่างกัน ให้มีผู้แสดงบทบาทเป็นผู้สื่อข่าวสัมภาษณ์สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และให้มีผู้สังเกตการณ์ในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและเขียนบทความสรุปหรือบทบรรณาธิการเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว แล้วนำมาเสนอและอภิปรายในชั้นเรียน

4. เตรียมการแสดงบทบาท ให้เวลานักเรียนในการเตรียมการรับฟังความคิดเห็นตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งในกิจกรรมจะใช้ร่วมกับเครื่องมือช่วยคิด เพื่อเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

4.1 สมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติต้องระบุประเด็นหลักๆ ที่ต้องการรับฟังความคิดเห็น และเตรียมข้อซักถามเพื่อถามผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแต่ละคน

4.2 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต้องระบุความเกี่ยวข้องของตนต่อประเด็นปัญหานั้นๆ เตรียมคำชี้แจง ข้อเท็จจริง และคาดหมายล่วงหน้าถึงข้อซักถามจากสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและคิดหาคำตอบที่เป็นไปได้

4.3 ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอาจแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ เพื่อหาจุดยืนที่เหมือนกัน

4.4 หากเป็นไปได้ ให้มีวิทยากรคอยช่วยเหลือนักเรียนเตรียมการแสดง หรือให้นักเรียนติดต่อผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเพื่อขอความช่วยเหลือในการเตรียมบทบาทของตนต่อประเด็นปัญหา

5. จัดห้องเรียน จัดห้องเรียนให้เหมาะสม (อาจจัดให้เหมือนกับที่ประชุมสภานิติบัญญัติ) โดยให้มีโต๊ะประชุม โต๊ะพนักงานบันทึก และโต๊ะสำหรับผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น โต๊ะสำหรับผู้สื่อข่าว และจัดหาค้อนเล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ พร้อมป้ายบอก

ชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมขององค์กรนิติบัญญัติในท้องถิ่นก็ได้

6. ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น ควรดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประสานในการรับฟังความคิดเห็น กล่าวเปิดการประชุมรับฟังความคิดเห็น แจ้งวัตถุประสงค์ของการรับฟังความคิดเห็นและลำดับการเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อขึ้นแสดงความคิดเห็น

6.2 ประสานเรียกผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นที่ละคนเข้าร่วมชี้แจงข้อเท็จจริง แล้วตอบข้อซักถามจากคณะผู้รับฟังความคิดเห็น ผู้สอนอาจจำกัดเวลาสำหรับการกล่าวชี้แจงประมาณ 3-4 นาที และการตอบข้อซักถามประมาณ 5-6 นาที ทั้งนี้อาจมอบหมายให้มีผู้ควบคุมการใช้เวลา

6.3 ในการซักถาม ประธานจะเป็นลำดับแรกในการตั้งข้อซักถามต่อผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วจึงตามด้วยสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งนี้ ในระหว่างกระบวนการรับฟังความคิดเห็น คณะผู้รับฟังความคิดเห็นอาจซักถามเมื่อใดก็ได้หากมีคำถาม

6.4 หลังจากรับฟังผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นแล้ว คณะผู้รับฟังความคิดเห็น จะทบทวนคำให้การของผู้เข้าร่วม อภิปรายประเด็นปัญหา และให้ข้อเสนอแนะว่าควรดำเนินการต่อไปอย่างไร

7. การซักถาม ข้อซักถามจะต่างกันไปตามหัวข้ออภิปราย เริ่มต้นด้วยการที่ประกาศกฎหมาย นโยบาย หรือประเด็นในการรับฟังความคิดเห็น จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้ง ประเมินข้อดีข้อด้อยของจุดยืน และให้นักเรียนประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้จากกระบวนการรับฟังความคิดเห็นนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรม ควรให้วิทยากรได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปด้วย

5.2 การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาจังหวัด

การประชุมประชาคม / สภาเทศบาล / สภาเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยที่หัวข้อทั่วไปของการประชุมมักจะเป็นเรื่องของนโยบายสาธารณะ การประชุมสภาเทศบาลหรือสภาจังหวัดเป็นการปกครองท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเทศบาลหรือจังหวัดในการตัดสินใจ และยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษา โดยมีตัวแทนที่คัดเลือกมาเพื่อสะท้อนทัศนะต่างๆ ของประชาชนในชุมชน เทศบาลหรือในจังหวัด

วิธีดำเนินการ

1. อธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวข้อของการประชุม หัวข้อเหล่านี้ได้ระบุอย่างชัดเจนอยู่ในบทเรียนต่างๆ ในหนังสือเรียน นอกจากนี้ผู้สอนอาจต้องทำให้แน่ใจด้วยว่านักเรียนเข้าใจลักษณะและจุดมุ่งหมายของการประชุมสภาเมือง

2. เชิญสมาชิกสภาเทศบาลเมืองหรือกลุ่มตัวแทนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อการประชุมเพื่อมาเป็นวิทยากรรับเชิญ

3. จัดการประชุมสภาเมืองโดยกำหนดบทบาทให้แต่ละคน ดังต่อไปนี้

3.1 ประธาน

3.2 เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของทั้งชุมชนหรือสภาเทศบาลเมือง

3.3 กลุ่มตัวแทนที่เห็นด้วยกับญัตติ

3.4 กลุ่มตัวแทนที่คัดค้านญัตติ

3.5 ชาวเมืองโดยทั่วไป

3.6 พนักงานบันทึก

4. ให้นักเรียนเตรียมการประชุมสภาเมืองตามบทบาทที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย คำสั่งโดยละเอียดในหนังสือเรียนประกอบกับการใช้เครื่องมือช่วยคิด ใช้ในการเตรียมการเข้าร่วมในกิจกรรมของนักเรียน

5. จัดห้องเรียน โดยจัดโต๊ะสำหรับประธานและสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้แทน โต๊ะสำหรับพนักงานบันทึก และแทนสำหรับให้สมาชิกของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนขึ้นพูด จัดหาคอน์เล็กสำหรับประธานใช้เคาะโต๊ะ และป้ายบอกชื่อและบทบาทของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สอนอาจติดต่อขอใช้ห้องรับฟังความคิดเห็นหรือห้องประชุมคณะกรรมการขององค์กรนิติบัญญัติท้องถิ่นก็ได้

6. ดำเนินการประชุมสภาเมืองตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ประธานกล่าวเปิดการประชุม แจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุมและแนะนำเจ้าหน้าที่ผู้แทนที่เข้าร่วมประชุม เจ้าหน้าที่ผู้แทนอาจกล่าวสั้น ๆ ถึงความสำคัญของประเด็นที่นำมาพิจารณาร่วมกัน ประธานแจ้งระเบียบซึ่งต้องปฏิบัติตามในระหว่างการประชุม เช่น การกำหนดเวลาในการนำเสนอ

6.2 ประธานมีอำนาจในการตัดบทอภิปรายหากถึงเวลาที่จำกัดไว้ ห้ามผู้ใดพูดแสดงความคิดเห็นหากประธานไม่อนุญาต และห้ามผู้ใดขัดจังหวะหากมีผู้อื่นกำลังพูดอยู่ หากผู้พูดออกนอกประเด็น สบประมาทผู้อื่น หรือทำให้วัตถุประสงค์ของการประชุมเสียหาย ประธานการประชุมสามารถสั่งให้เขาหรือเธอออกจากการประชุมได้

6.3 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายที่เห็นด้วยกับญัตติได้อภิปรายจุดยืนของกลุ่ม หลังจากทีตัวแทนอภิปรายเสร็จ ประธานให้คนอื่น ๆ ที่เห็นด้วยกับญัตติได้ยื่นขึ้นพูด บุคคลเหล่านี้จะได้รับอนุญาตให้พูดตามลำดับการยื่น หรือผู้สอนอาจให้นักเรียนลงชื่อแล้วให้ประธานเรียกผู้พูดตามลำดับการลงชื่อ

6.4 ประธานให้ตัวแทนฝ่ายคัดค้านลุกขึ้นอภิปราย หลังจากทีตัวแทนอภิปรายเสร็จ หลังจากนั้นประธานให้คนอื่น ๆ ที่คัดค้านญัตติได้ยื่นขึ้นพูด โดยจะอนุญาตให้พูดตามลำดับ

6.5 หลังจากทีทั้งสองฝ่ายได้ใช้โอกาสในการอภิปรายแล้ว ประธานตั้งข้อซักถามเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปรายเพิ่มเติม ระหว่างนี้ผู้ใดทีจะพูดต้องยื่นขึ้นและได้รับอนุญาตจากประธานแล้ว จึงจะแสดงความเห็นของตนหรือโต้แย้งความเห็นของผู้อื่นได้

6.6 ในตอนท้ายของการแลกเปลี่ยนความเห็นหรืออภิปราย ประธานแจ้งให้ที่ประชุมออกเสียงลงคะแนนญัตติ โดยตัดสินด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

7. การซักถาม ข้อซักถามมักต่างกันไปตามหัวข้อ เริ่มด้วยการอภิปรายผลการลงคะแนนญัตติ จากนั้นเป็นการอภิปรายข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งในหัวข้อนั้น ๆ ให้นักเรียนประเมินข้อดีของจุดยืนที่นำมาพิจารณาและกระบวนการที่นำไปสู่จุดยืนนั้น แล้วให้นักเรียนประเมินประสบการณ์ที่ได้จากการประชุมสภาเมืองนี้ สรุปการซักถามโดยให้นักเรียนอภิปรายประสิทธิผลของกิจกรรมนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงระดับความพอใจในการแสดงบทบาทของตน หากมีวิทยากรรับเชิญร่วมอยู่ในกิจกรรมนี้ด้วย ควรให้วิทยากรได้มีส่วนในการอภิปรายสรุปด้วย

6) วิทยากรชุมชน

การเชิญบุคลากรในชุมชนที่มีประสบการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาร่วมในชั้นเรียน จะช่วยเพิ่มความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ วิทยากรชุมชนสามารถเป็นประโยชน์ต่อการสอนได้ในหลาย ๆ ทางต่อไปนี้

1. ทำให้บทเรียนมีชีวิตชีวามากขึ้น ด้วยการบอกเล่าประสบการณ์จริงและวิธีการนำแนวความคิดที่กำลังศึกษาอยู่ไปประยุกต์ใช้
2. ช่วยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน อย่างเช่น การแสดงบทบาทสมมติ และการจำลองการรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมของผู้บริหารท้องถิ่น

3. เพิ่มคุณค่าของการทัศนศึกษาโดยเป็นผู้บรรยายและตอบข้อซักถามให้กับนักเรียน ในระหว่างการเยี่ยมชมสถานที่จริง อย่างเช่น ห้องประชุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. สร้างความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับชั้นเรียน โดยการที่วิทยากรสละเวลาส่วนหนึ่งให้นักเรียนสามารถติดต่อทางโทรศัพท์ได้ เพื่อตอบคำถามหรือประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในบทเรียนนั้น ๆ

ผู้ที่จะมาเป็นวิทยากรในชั้นเรียนนั้นมีที่มาแตกต่างกันไปตามความหลากหลายของชุมชน โดยทั่วไปแล้วจะมี ตำรวจ ทนายความ ผู้พิพากษา สมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งคณาจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์หรือกฎหมาย บุคคลที่เป็นแบบอย่างคุณลักษณะที่ดี บางบทเรียนอาจต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอื่น เช่น วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือธุรกิจ บุคคลเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนต่าง ๆ ในหลักสูตร รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองไทยที่พึงปรารถนา มีชีวิตชีวาและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และเพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนของวิทยากรชุมชนเกิดประโยชน์มากที่สุดนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนงานอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของวิทยากร ควรสัมพันธ์กับบทเรียนหรือแนวคิดที่เรียนในบทนั้น ๆ
2. รูปแบบสำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วมนั้น ควรจะเป็นการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับนักเรียน วิทยากรควรช่วยนักเรียนเตรียมบทบาทที่จะแสดงหรือข้อโต้แย้งที่จะใช้การรับฟังความคิดเห็น หรือการประชุมสภาท้องถิ่น วิทยากรอาจรับบทบาทเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมกับนักเรียน หรือตอบคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับรายละเอียดปลีกย่อยในบทเรียน นอกจากนี้ วิทยากรยังควรมีส่วนร่วมในการอภิปรายสรุปบทเรียนหรือกิจกรรมอีกด้วย

3. วิทยากรควรให้มุมมองที่หลากหลายและสมดุลเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ หากเป็นไปได้ที่วิทยากรจะให้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงโดยปราศจากความโน้มเอียง ผู้สอนควรเชิญวิทยากรคนที่สองเพื่อเสริมมุมมองให้รอบด้าน นอกจากนี้วิทยากรควรพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาเฉพาะอาชีพและควรพูดในแบบที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด

4. ก่อนที่วิทยากรจะเข้าร่วมในชั้นเรียนนั้น นักเรียนควรเตรียมตัวอย่างดีเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนได้อย่างมีชีวิตชีวาที่สุดเมื่อวิทยากรมาถึง

5. วิทยากรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นครูโดยอาชีพ ดังนั้นจึงไม่ควรให้วิทยากรต้องมารับผิดชอบกับการจัดการในชั้นเรียน ผู้สอนจึงควรอยู่ในชั้นเรียนด้วยตลอดเวลา และบางครั้งผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้แนวทางแก่วิทยาการโดยการตั้งคำถามที่เหมาะสมหรือให้ข้อมูลเพื่อชี้แนะให้วิทยากรสามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. เพื่อให้การเข้าร่วมในชั้นเรียนสำเร็จลงด้วยดี วิทยากรควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนนั้นๆ ล่วงหน้า โดยปกติแล้วการประชุมล่วงหน้าหรือการพูดคุยทางโทรศัพท์ จะเป็นประโยชน์ในการอธิบายถึงความคาดหวังต่อวิทยากรในการเข้าร่วมกิจกรรมของชั้นเรียน

ผู้สอนควรดำเนินการเชิญวิทยากรล่วงหน้าเท่าที่จะเป็นไปได้ คณะกรรมการนักเรียนควรทำหน้าที่ต้อนรับวิทยากรผู้มาร่วมกิจกรรมของชั้นเรียนในวันนัดหมาย รวมทั้งจัดทำจดหมายขอบคุณส่งไปให้ภายหลังด้วย

7) การจดบันทึก

การจดบันทึกเป็นวิธีที่ช่วยให้นักเรียนจัดเก็บบันทึกส่วนตัวได้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะป็นเนื้อหาโดยสรุป ความคิดเห็นและประสบการณ์ หรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ในเรื่องหนึ่งๆ การจดบันทึกจะส่งเสริมให้นักเรียนไตร่ตรองว่าตนเรียน “อะไร” “ทำไม” และ “อย่างไร” การใช้เวลาในการไตร่ตรองเป็นนิสัยในการเรียนที่ดี นอกจากนี้การจดบันทึกยังมีประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนอีกด้วย

การที่นักเรียนได้มีโอกาสไตร่ตรองในสิ่งที่ตนกำลังเรียนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก นอกจากในหนังสือเรียนได้ระบุโอกาสที่จะให้นักเรียนจดบันทึกไว้แล้ว แต่ก็ยังมีอีกหลายโอกาสที่จะให้จดบันทึกได้อีกในระหว่างหลักสูตร ผู้สอนอาจให้เวลานักเรียนไม่กี่นาทีในช่วงท้ายของบทเรียน หรือหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมหนึ่งๆ เพื่อให้นักเรียนเขียนบันทึก กระตุ้นให้นักเรียนอภิปรายบางแง่มุมของเนื้อหาที่เรียน บันทึกความรู้สึกส่วนตัวต่อบทเรียนหรือผลลัพธ์ของกิจกรรมในชั้นเรียน หรือบันทึกข้อสงสัยที่เกิดจากบทเรียนหรือจากกิจกรรมในชั้นเรียนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหนึ่งๆ หรือบางครั้งผู้สอนอาจสั่งให้นักเรียนจดบันทึกเป็นการบ้านก็ได้

ทั้งนี้ ผู้สอนควรตรวจบันทึกของนักเรียนเป็นระยะๆ เพื่อให้ความเห็นแก่นักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาที่บันทึก การเขียนข้อคิดเห็นและข้อสังเกตส่วนตัวในสมุดบันทึกของนักเรียนเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน ผู้สอนอาจกระตุ้นให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ

การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีการเพื่อวัดผลสำเร็จของนักเรียนต่อแนวคิด ความรู้และทักษะในหลักสูตรรากฐานประชาธิปไตย เพื่อพลเมืองที่ไทยที่พึงปรารถนา ต้องครอบคลุมและหลากหลาย อาจใช้ตั้งแต่การสอบข้อเขียนไปจนถึงการประเมินภาคปฏิบัติในชั้นเรียน

การสอบข้อเขียน มีความสำคัญในการทดสอบความรู้ความเข้าใจต่อแนวความคิด ความเห็นหรือกระบวนการบางอย่าง อย่างไรก็ตาม ในเมื่อผู้สอนให้นักเรียนทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้และทักษะที่ซับซ้อนต้องวัดผลสำเร็จในบริบทแวดล้อมเดียวกัน เช่น นักเรียนที่มีส่วนร่วมในสถานการณ์จำลองการรับฟังความเห็น ควรได้รับการทดสอบความรู้ความสามารถในบริบทเดียวกันหรือเทียบเท่ากัน

การประเมินภาคปฏิบัติ แตกต่างจากการสอบคือ นักเรียนไม่ต้องหาและเลือกคำตอบที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่ไม่สนใจบริบทแวดล้อม ในระหว่างการประเมินภาคปฏิบัติ นักเรียนจะแสดงให้เห็นถึงความรู้และทักษะโดยการตอบคำถามที่ซับซ้อนภายในบริบทแวดล้อมสำคัญแบบหนึ่ง เช่น การรับฟังความคิดเห็น ซึ่งมักจะไม่มีคำตอบเพียงคำตอบเดียว ดังนั้นนักเรียนจะตีความและมีคำตอบหรือผลลัพธ์ที่เหมาะสม อันจะเป็นวิธีแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่พวกเขาทำและสิ่งที่พวกเขาสามารถทำได้

การประเมินภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมกับเนื้อหา ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นอยู่ในหลักสูตร **รากฐานประชาธิปไตยเพื่อพลเมืองที่ไทยที่พึงปรารถนา** กิจกรรมในหลักสูตร ในแบบฝึกหัดเพื่อคิดวิเคราะห์ การอภิปรายกลุ่ม และ อื่นๆ ได้ผนวกการประเมินภาคปฏิบัติเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ บทเรียนในหลักสูตรถูกจัดเรียงไว้เพื่อบทเรียนสุดท้ายของบทนั้นๆ จะเอื้อให้นักเรียนสามารถแสดงความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้มาใน “กิจกรรมเสนอแนะ” ยังเป็นกิจกรรมสรุปที่ต้องประยุกต์ใช้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งหมดจากแนวความคิดนั้นอีกด้วย

ข้อแนะนำที่อาจนำไปพิจารณาในการออกแบบการประเมินผลสำเร็จของนักเรียนในหลักสูตรนี้

1. ประเมินพฤติกรรมพึงประสงค์ในบริบทแวดล้อมที่มีพฤติกรรมนั้น ตัวอย่างเช่น การประเมินความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรม ก. ให้พวกเขาปฏิบัติกิจกรรม ก.
2. ประเมินว่านักเรียนสามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากสถานการณ์หนึ่งๆ ได้ดีเพียงใด โดยให้พวกเขาประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะเดียวกันนี้ในสถานการณ์อื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน หรือ ผู้สอนสร้างสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถตีความและสร้างคำตอบที่เหมาะสม มากกว่าที่จะให้เลือกรายการคำตอบ

3. ประเมินกระบวนการและคุณภาพของการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่ได้มากกว่าความสามารถในการเลือกคำตอบที่ถูกต้อง ให้ความสำคัญกับการคิดและให้เหตุผลสนับสนุนการปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ

4. ประเมินว่านักเรียนเข้าใจความเกี่ยวข้องกันระหว่างแนวคิดและทักษะต่างๆ ดีเพียงใด เช่น ในการเตรียมการทำกิจกรรม นักเรียนควรผสมผสานการใช้ทักษะการอ่าน การค้นคว้า การเขียน การพูด และการคิดเชิงวิเคราะห์ นอกจากนี้นักเรียนควรเข้าใจด้วยว่าจะสามารถนำความรู้และทักษะจากสาขาวิชาอื่นๆ มาใช้กับหัวข้อที่กำลังทำหยาอยู่ได้อย่างไร

5. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาผลสำเร็จของปฏิบัติการไว้ล่วงหน้าและอธิบายจนนักเรียนเข้าใจ และเมื่อมีโอกาสควรยกตัวอย่างนักเรียนที่สามารถทำได้ดีและควรเอาเป็นแบบอย่าง

6. ให้เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานกลุ่ม การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเป็นทักษะสำคัญที่ถูกต้องเหมาะสมจะนำมาใช้ประเมินในหลักสูตรนี้

7. สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ประเมินความก้าวหน้าของตนเอง และตัดสินใจว่าตนเองทำได้ดีแล้วหรือไม่ จะทำให้นักเรียนสร้างมาตรฐานที่ของตนเองในสูงขึ้นและเรียนรู้ที่จะตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อมีการพิสูจน์ความสามารถ เนื่องจากวิธีต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ในหนังสือเรียนได้ใช้ซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง นักเรียนจึงมีโอกาสอย่างต่อเนื่องในการที่จะประเมินความก้าวหน้าของตน

8. ให้โอกาสนักเรียนได้รับผลสะท้อนกลับจากผู้สอน เพื่อนในชั้นเรียนและวิทยากรชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักเรียนในชั้น